

Vergaderjaar 2020–2021

35 570 VIII

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2021

Nr. 155

VERSLAG VAN EEN ALGEMEEN OVERLEG

Vastgesteld 4 januari 2021

De vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de vaste commissie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport hebben op 25 november 2020 overleg gevoerd met de heer Slob, Minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media, over:

- **de brief van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap d.d. 16 november 2020 inzake continuïteit van onderwijs in schooljaar 2020/21: extra hulp voor de klas, verbeterde naleving maatregelen (Kamerstuk 35 570 VIII, nr. 154);**
- **de brief van de Minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media d.d. 10 november 2020 inzake tijdelijke banen en het voorkomen van onderwijsachterstanden door de coronacrisis (Kamerstuk 27 020, nr. 118);**
- **de brief van de Minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media d.d. 24 november 2020 inzake continuïteit van onderwijs in schooljaar 2020/21: stand van zaken (Kamerstuk 35 570 VIII, nr. 128);**
- **de brief van de Minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media d.d. 20 november 2020 inzake eindexamen vo 2021: stand van zaken november 2020 (Kamerstuk 30 079, nr. 113).**

Van dit overleg brengen de commissies bijgaand geredigeerd woordelijk verslag uit.

De voorzitter van de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
Tellegen

De voorzitter van de vaste commissie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport,
Lodders

De griffier van de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
De Kler

Voorzitter: Tellegen
Griffier: Verouden

Aanwezig zijn acht leden der Kamer, te weten: Beertema, Rudmer Heerema, Van den Hul, Kwint, Van Meenen, Rog, Tellegen en Westerveld,

en de heer Slob, Minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media.

Aanvang 13.00 uur.

De voorzitter:

Ik open de vergadering. Aan de orde is een algemeen overleg over onderwijs en corona. Dat is alweer het zevende debat dat wij over dit onderwerp voeren. Hartelijk welkom aan de Minister en zijn ambtenaren. Ik zie een aantal bekende gezichten. Ik geef het woord aan de heer Van Meenen van D66.

De heer Van Meenen (D66):

Voorzitter, dank u wel. Het is goed dat we vandaag weer over de invloed van corona op het funderend onderwijs kunnen spreken, want er zijn nog steeds grote zorgen, bijvoorbeeld over de examens. De Minister heeft laten weten dat de centrale examens voor de beroepsgerichte vakken in het vmbo niet doorgaan en dat heeft onze steun, maar wat D66 betreft moet er ook snel een besluit genomen worden over de andere centrale examens. Ook al zou in de examenperiode sprake zijn van minder besmettingen of wellicht zelfs een vaccin, er zijn achterstanden opgelopen, zoals ik ook van LAKS en LBVSO hoor. Ik vraag de Minister om ruim voor het kerstreces een besluit te nemen over alle examens. Ik vroeg al op 13 oktober om verschillende scenario's uit te werken, zodat leerlingen en scholen zo snel mogelijk weten waar ze aan toe zijn. Inmiddels zijn we zes weken verder en weten we het nog steeds niet. Mijn vraag is om dit nu tijdig te doen, zodanig dat we er als Kamer nog voor de kerst over kunnen spreken.

Dan over de achterstanden. Het is mooi dat voor het wegwerken van achterstanden 210 miljoen euro is vrijgemaakt. Mijn complimenten. Maar bij de uitvoering heb ik mijn vraagtekens. Zo is het opnieuw een subsidie en scholen moeten daarvoor aanvragen doen en verantwoording afleggen. Dat maakt het proces niet makkelijker. Bovendien krijg ik steeds meer informatie dat het geld niet terechtkomt bij de scholen die het hardst nodig hebben. Uit onderzoek van de universiteit van Oxford blijkt dat leerlingen uit groep 4 tot en met groep 7 het afgelopen jaar 20% minder vooruitgang hebben geboekt en dat kinderen met laagopgeleide ouders de grootste achterstanden hebben opgelopen. Ook de Inspectie van het Onderwijs schetst een dergelijk ernstig beeld. Achterstanden die al bestonden, worden eerder groter dan kleiner. Het treft de verkeerden. Waarom heeft de Minister opnieuw voor deze vorm van een subsidie gekozen? Komt het geld nu wel op de juiste plek? Kunnen we het niet beter actief verdelen over de scholen waar het het hardst nodig is en waar de concentratie van achterstanden het grootste is? Hoe kunnen we de druk op leraren verlichten? Ik zie u kijken, voorzitter.

De voorzitter:

Ja, want er is een vraag van de heer Rog.

De heer Rog (CDA):

De heer Van Meenen zegt dat het geld niet terechtkomt waar het het hardste nodig is. Ik ben het onmiddellijk met hem eens dat we toe moeten naar een ander loongebouw en dat we het geld meer gericht moeten toesluizen naar de scholen met de moeilijkste groepen leerlingen. Dat zou echt helpen, maar hebben we dat met deze middelen niet juist gedaan?

Kijk, dat de verschillen nog steeds groot zijn en misschien zelfs groter worden, deel ik, maar de heer Van Meenen zegt dat het extra geld niet terechtkomt waar het het hardst nodig is en volgens mij is er juist alles aan gedaan om dat juist wel voor elkaar te krijgen en zijn gemeenten daar ook bij betrokken.

De heer **Van Meenen** (D66):

Voor zover ik het uit de cijfers en de brief kan opmaken, is het zo dat bijvoorbeeld de scholen voor voortgezet speciaal onderwijs nauwelijks subsidie hebben aangevraagd. Dat baart mij zorgen. Zo zijn er meer berichten die mij bereiken van scholen, bijvoorbeeld in de binnensteden van de grote steden, die geen gebruikmaken van de subsidieregeling die er nu is. Dat vind ik heel zorgelijk. Ik kan dat ook in vragende vorm stellen, maar mij bereiken dit soort berichten. Ik meen dat ook te lezen in de brief van de Minister die gisteren is gekomen. Als dat zo is, kunnen we het wellicht beter actief verdelen over de scholen waar de problematiek het grootst is. Dat scheelt ook een hoop administratief gedoe. We weten om welke scholen het gaat. We hebben niet voor niets een staand achterstandenbeleid. Dat is mijn inzet.

De **voorzitter**:

Gaat u verder.

De heer **Van Meenen** (D66):

Voorzitter. Zoals ik al zei, krijg ik signalen dat veel vso-scholen afhaken bij het aanvragen van de subsidie, omdat ze aan allerlei voorwaarden moeten voldoen, terwijl de uitval van leerlingen hier heel groot is en deze kwetsbare groep enorm geraakt wordt door de pandemie. Gaat de Minister de subsidiegelden passend maken voor het vso en welke stappen gaat hij nog meer zetten om het vso te ondersteunen? Is hij bijvoorbeeld bereid om dit jaar ook voor deze leerlingen extra herkansingen te bieden? Voorzitter, dan de ventilatie. Vanaf 1 oktober kan aanspraak gemaakt worden op een subsidie, maar toch blijft er geld op de plank liggen. Ik lees dat er op 30 november 100 miljoen van de 360 miljoen beschikbaar komt. Dat lijkt mij veel te laat. Het is december. De ramen open lijkt mij niet echt meer een optie. Graag een reactie. En wanneer komt die resterende 260 miljoen beschikbaar?

Naast dat ventilatie zorgt voor een gezondere omgeving, zal ook vaccineren van groot belang worden. Het kabinet schetst meerdere vaccinatiestrategieën. Laat ik er twee uitlichten: de strategie tegen verspreiding en de strategie om kwetsbaren te beschermen. In beide speelt de leraar een belangrijke rol. Deelt de Minister dat beeld? Daarnaast lees ik dat deskundigen oproepen om meer te testen op scholen. In de teststrategie van het kabinet zouden leraren nu al meer getest worden bij een uitbraak. Gebeurt dat ook? Hoe staat het met de motie van mijn collega Van Weyenberg en de heer Asscher, die oproept tot een concreet actieplan om scholen op een veilige manier open te houden, met daarin ook richtlijnen voor sneltesten?

Ten slotte, voorzitter, over de kinderopvang. In september is een motie van D66 aangenomen die de regering oproept om medewerkers van de kinderopvang voorrang te geven bij testen. We zijn nu twee maanden later. Er is geen uitvoering aan gegeven. Op dit moment is er gelukkig genoeg testcapaciteit, maar het lijkt me belangrijk dat deze motie nog steeds wordt uitgevoerd. Graag een reactie.

Tot zover.

De **voorzitter**:

Dank. Dat is gewoon binnen de tijd. Mevrouw Van den Hul, PvdA.

Mevrouw **Van den Hul** (PvdA):

Zal ik proberen dat voorbeeld te volgen?

Voorzitter. Het werd al gezegd. Dit is alweer deel 7 in onze reeks van onderwijs-en-coronadebatten. Ook vandaag wil ik dit debat beginnen met mijn dank en respect uitspreken aan iedereen die er nog steeds voor zorgt dat onderwijs al die tijd zo veel mogelijk doorgaat: leraren, schoolleiders, OOP'ers, de mensen van de schoonmaak, niet te vergeten, en natuurlijk ouders en leerlingen.

Toch zijn er ook nu nog grote zorgen, te beginnen met de veiligheid op en rond scholen. Het kabinet wil de besmettingsrisico's verder beperken met een scherpere inzet op naleving van bestaande maatregelen in de school, lezen wij, met gebruik van schoolgebouwen écht alleen voor onderwijsactiviteiten en beperking van bewegingen van leerlingen rondom de school. Toch lezen wij nog steeds berichten waarin staat dat teamdagen of open avonden gewoon worden georganiseerd. Hoe gaat de Minister de afspraken handhaven? Kan de onderwijsinspectie wellicht ook een rol spelen bij naleving en handhaving van de richtlijnen?

Voorzitter. Onderwijspersoneel dat in een risicogroep valt, is extra kwetsbaar. Onder meer de AOb wijst erop dat deze groep beter beschermd moet worden en niet door de werkgever onder druk gezet kan worden om op school les te komen geven. Zij krijgen signalen dat dat in de praktijk nog steeds gebeurt. Wat doet de Minister om werkgevers hierop aan te spreken?

En dan de ventilatie. De heer Van Meenen had het er al over. Er zijn nog steeds grote zorgen. Die zorgen zijn niet nieuw. Die zijn er al sinds de zomer. Alhoewel iedereen zich er al maanden druk over maakt, zien we dat de aanschaf van nieuwe ventilatiesystemen stilligt, omdat scholen wachten op de subsidieregeling die de Minister beloofde, maar er nog steeds niet is. Hoe is het mogelijk dat dit inmiddels, bijna december, nog steeds niet is geregeld, vraag ik de Minister. Wat gaat hij eraan doen om scholen te helpen als de wiedeweerga hun ventilatie op orde te krijgen? Dat had toch al geregeld moeten zijn?

Dan over de examens. Bijna de helft van alle leraren in het voortgezet onderwijs geeft aan dat het niet lukt om leerlingen voldoende voor te bereiden op het examen. In het voortgezet speciaal onderwijs geldt dat zelfs voor 60% van de leraren. De onderwijskwaliteit staat over de hele linie onder druk, wat op zich al reden is tot zorg, maar voor examenleerlingen is het natuurlijk helemaal cruciaal, met een mogelijke impact op de rest van hun schoolloopbaan. Onder meer de AOb roept daarom op om extra aandacht te besteden aan eindexamenleerlingen door uitbreiding van formatie, extra bijles, bij voorkeur op school, extra ondersteuning in de klas en zo veel mogelijk voorkomen van lesuitval. Wat doet de Minister om de schade voor deze eindexamenleerlingen zo veel mogelijk te beperken?

Ook het LAKS maakt zich zorgen. Zij waarschuwen dat langere onduidelijkheid over de eindexamens leidt tot demotivatie onder studenten. Bovendien krijgen zij signalen dat schoolexamencijfers drastisch lager liggen dan voorgaande jaren. Ook het LBVSO geeft aan dat 75% van de leerlingen in het vso vreest het examen niet te halen en geen vertrouwen heeft in de toekomst. Hetzelfde beeld zien we in een peiling van scholieren.com: 60% zegt achterstanden te hebben opgelopen en maar liefst 80% ervaart stress. Komt er snel meer duidelijkheid, vraag ook ik de Minister. Wat doet de Minister voor het welzijn van jongeren? Is hij hierover ook in gesprek met zijn collega op VWS?

Hoe gaat de inspectie dit jaar de slagingspercentages beoordelen? Het kan toch niet zo zijn dat het straks zwakke scholen gaat regenen, enkel doordat de hoge slagingspercentages van afgelopen schooljaar niet meetellen en de slagingspercentages dit jaar mogelijk heel beroerd uitvallen? Graag een antwoord daarop van de Minister.

Tot slot, voorzitter, het onderwerp kansengelijkheid. Al eerder sprak ik mijn zorgen uit over de groeiende kansengelijkheid door de opensta-

peling van lesuitval en minder ondersteuning thuis. Dat beeld wordt door steeds meer onderzoeken bevestigd. De heer Van Meenen noemde het Oxfordonderzoek al. Het Cito erkent nu ook dat aan het eind van vorig schooljaar meer leerlingen op het laagste niveau zaten en minder op het hoogste niveau. Ook Thijs Bol van de UvA wees al eerder op de groeiende kansongelijkheid door verschillen in ondersteuning van ouders. Conclusie: kinderen die al een hoger risico op achterstanden hadden, dreigen nu op nog meer achterstand te raken. En dit alles betekent dat de kansongelijkheid in ons onderwijs de afgelopen maanden alleen maar gegroeid is. Is de Minister van mening dat de aangekondigde maatregelen volstaan om die ongelijkheid recht te trekken? Zo nee, welke nadere maatregelen gaat hij nog nemen? Is er ook voldoende ruimte voor maatwerk? Hoe gaat de Minister die lesuitval bijhouden, vooral de effecten daarvan op de kansongelijkheid, conform onze eerder aangenomen motie? Is die 210 miljoen, waar we heel blij om zijn, genoeg? Hoe meet de Minister het effect van deze en eerdere interventies? Datzelfde geldt voor die 3 miljoen voor devices. Hoe weten we of dit toereikend is? Heeft de Minister inmiddels een nulmeting verricht? Tot zover, voorzitter.

De voorzitter:

Dank u wel. Dan mevrouw Westerveld van GroenLinks.

Mevrouw **Westerveld** (GroenLinks):

Dank, voorzitter. Waar mevrouw Van den Hul eindigde met kansongelijkheid, begin ik daarmee. Wij vinden dit onderwerp volgens mij even belangrijk. De bestaande kansongelijkheid in de samenleving en in het onderwijs wordt alleen maar vergroot door de coronacrisis. We zien de verschillen tussen kinderen met een stabiele thuissituatie met ouders die kunnen helpen met huiswerk en die een laptop of ander device kunnen kopen, en kinderen die dat thuis niet hebben, die bijvoorbeeld opgroeien bij ouders die minder goed kunnen helpen met huiswerk, ouders die financiële stress hebben, gezinnen waar gedoe is. Daarom hebben wij altijd achter het uitgangspunt gestaan dat kinderen na de zomervakantie weer zo veel mogelijk naar school zouden moeten, mits dat natuurlijk zo veilig mogelijk kon gebeuren. Daar is wel wat op af te dingen. De onrust in het onderwijsveld blijft bestaan.

Voorzitter, eerst even over de achterstanden. Ik schrok afgelopen week van de rapporten die we kregen waaruit weer bleek dat die achterstanden enorm zijn. Ik wil de Minister vragen of hij goed genoeg in beeld heeft welke kinderen de meeste achterstanden hebben opgelopen. Er is geld beschikbaar. Komt dat ook op de juiste plek terecht? Op welke manier wordt het verdeeld?

Een deel van het bedrag was bedoeld om de achterstanden die in het voorjaar zijn opgelopen weg te werken, maar we hebben ook nu te maken met lessen die uitvallen en kinderen die minder goed onderwijs krijgen. Er worden opnieuw achterstanden opgelopen. Ik vraag de Minister of het bedrag dat hiervoor is uitgetrokken wel voldoende is. Ik heb eerder samen met collega Van Meenen een motie ingediend om de verantwoordingslast bij scholen die subsidie ontvangen te verlagen. De Minister zou erop terugkomen. Ik wil hem vragen of hij daar vandaag wat meer over kan vertellen.

Voorzitter. Gisteren hoorden wij dat het Outbreak Management Team bekijkt of de kerstvakantie misschien langer moet worden. Van onderwijsorganisaties, van werkgevers, van de AOb en van het Lerarencollectief horen we dat ze daar best achter kunnen staan als het helpt om het aantal besmettingen terug te dringen, maar dat ze wel graag snel duidelijkheid willen hebben. Ik vraag de Minister wanneer hij tot zijn advies komt. Wanneer hakt hij de knoop door? Ik wil nogmaals benadrukken dat hij dit samen met de onderwijsorganisaties moet regelen, want leraren,

schoolleiders en scholen moeten zich natuurlijk goed kunnen voorbereiden als dit inderdaad gebeurt. Ik vraag de Minister om hier in zijn beantwoording heel concreet op terug te komen.

De voorzitter:

De heer Heerema heeft hier een vraag over.

De heer Rudmer Heerema (VVD):

Eigenlijk op het voorgaande punt: de kansenongelijkheid. Mevrouw Westerveld gaf aan dat GroenLinks ervoor was om de scholen zo veel mogelijk open te houden na de zomervakantie. Gewoon naar school gaan en daar iets leren is uiteindelijk de beste remedie tegen kansenongelijkheid. Maar daar valt wel iets op af te dingen, zei u. Wat bedoelde u daarmee? Bedoelt u dat er op een gegeven moment overwegingen kunnen zijn om scholen toch te sluiten? Zo ja, wanneer krijgt dat prioriteit bij u? Wanneer vindt u dat de scholen gesloten moeten worden? In deze commissie zijn wij volgens mij van mening dat de scholen zo veel mogelijk open moeten blijven. Ik was even benieuwd wat u bedoelde met de zin dat daar wel iets op valt af te dingen.

Mevrouw Westerveld (GroenLinks):

We hebben altijd gezegd: laat kinderen zo veel mogelijk naar school gaan maar wel zo veilig mogelijk. Er moet dus voor gezorgd worden dat er ook op school hygiënemiddelen aanwezig zijn. Er moet voor worden gezorgd dat de ventilatie op orde is. Er moeten ook andere maatregelen genomen worden. Dat is niet overal even goed op orde. Scholen weten lang niet altijd goed genoeg wat ze moeten doen als er bijvoorbeeld een besmetting is geconstateerd. We zien wel dat het steeds beter gaat en dat er steeds betere afspraken worden gemaakt met de lokale GGD, maar daar is de eerste weken na de zomervakantie best wel wat onrust over geweest. Daar kregen wij ook vragen over binnen. Dat bleek niet op elke plek even duidelijk te zijn. Daar duid ik vooral op met mijn opmerking.

De heer Rudmer Heerema (VVD):

Dat verduidelijkt inderdaad. Dat verduidelijkt genoeg.

De voorzitter:

Gaat u verder, mevrouw Westerveld.

Mevrouw Westerveld (GroenLinks):

Misschien nog een korte aanvulling. We zien ook aan de cijfers van afgelopen week dat de besmettingen onder tieners niet snel genoeg dalen. Daar komt de vraag bij het Outbreak Management Team vandaan om te onderzoeken of de kerstvakantie een week langer moet duren. Daar sta ik natuurlijk volledig achter. Naar wij begrepen, staat ook een groot deel van het onderwijsveld daarachter op het moment dat ze tijdig worden geïnformeerd en het echt helpt om het aantal besmettingen omlaag te krijgen.

De voorzitter:

Daar heeft de heer Rog een vraag over.

De heer Rog (CDA):

Ter verduidelijking: wil GroenLinks die kerstvakantie langer hebben? Of bedoelt u dat u achter het onderzoek van het Outbreak Management Team staat? Mijn fractie ziet eerlijk gezegd met lede ogen aan dat die vakantie mogelijk verlengd wordt, omdat er proefwerkweken zijn en er nu al achterstanden zijn, zoals u zelf zegt. Dus ik ben daar eerlijk gezegd helemaal niet zo enthousiast over. Ik ben benieuwd naar de positie van GroenLinks.

Mevrouw **Westerveld** (GroenLinks):

Ik ben er ook niet per se enthousiast over. Sterker nog, volgens mij wil het grootste deel van deze commissie dat scholen zo lang mogelijk openblijven en hebben wij het kabinet daarin gesteund, ook na de zomer. Maar als je ziet dat dat kan zorgen voor de daling die nodig is om het virus onder controle te krijgen, dan zou ik het logisch vinden om de kerstvakantie een week te verlengen. Maar laten we vooral het advies afwachten dat nog komt. We moeten heel erg uitkijken dat wij niet allerlei meningen hebben over wat het onderwijs moet doen. Het zou vooral afgestemd moeten worden met de experts en het onderwijs zelf. Pas dan kun je maatregelen goed invoeren. Vooral het draagvlak bij het onderwijsveld zelf vind ik heel belangrijk.

De heer **Rudmer Heerema** (VVD):

Toch nog een korte aanvullende vraag. Pleit mevrouw Westerveld dan voor nationale maatregelen voor scholen? Op dit moment zijn het regionale maatregelen. Scholen beslissen zelf, gezien het aantal besmettingen, om wel of niet te sluiten, om klassen naar huis te sturen of om een docent even thuis te laten zitten. Dat zijn lokale besluiten op dit moment. Pleit u er nu voor, gezien wat er gebeurt, om tot iets landelijks te komen, of zegt u: we moeten zorgen dat ze regionaal sneller of beter besluiten kunnen nemen?

Mevrouw **Westerveld** (GroenLinks):

Volgens mij moet je zo veel mogelijk kijken wat je regionaal kunt doen en is dat staand beleid. Het Outbreak Management Team heeft gezegd dat het verstandig is om te onderzoeken of de kerstvakantie bijvoorbeeld een weekje langer zou moeten duren. Laat ze dat vooral onderzoeken, laat daar een helder advies uitkomen, het liefst zo snel mogelijk, en stem dat af met de scholen. Dat zou ik graag willen.

De **voorzitter**:

Gaat u verder.

Mevrouw **Westerveld** (GroenLinks):

Voorzitter. Ik was gebleven bij het speciaal onderwijs. Gisteren kwam er een rapport van de inspectie uit waaruit blijkt dat op iets meer dan een kwart van de basisscholen leerlingen naar huis zijn gestuurd in verband met afwezigheid van leerkrachten. Maar in het speciaal onderwijs is dat aantal veel hoger, namelijk bijna 70%. We maken ons zorgen, want het gaat hier om leerlingen die het niet makkelijk hebben. De Minister zegt zelf dat de mogelijkheden om vervangend onderwijs op afstand te verzorgen vaak beperkt zijn. Ook de LBVSO heeft zorgen over deze leerlingen. Wat gaat de Minister specifiek voor deze groep leerlingen doen? Wat zijn de precieze knelpunten voor afstandsonderwijs? Hebben deze leerlingen altijd toegang tot devices, zoals laptops en tablets?

Ook lezen wij dat er in het voortgezet speciaal onderwijs steeds meer vervangingsproblematiek is, nog meer dan in andere sectoren, omdat er onvoldoende bevoegde vervanging beschikbaar is. Daarnaast zorgt het contact met vervangers bij veel van deze leerlingen voor extra onrust. Ik wil de Minister vragen om de sector van het speciaal voortgezet onderwijs meer perspectief te bieden door duidelijke afspraken te maken over vaste contracten en een betere beloning voor leerkrachten in het vso. Als je mensen echt perspectief geeft, kan dat ertoe leiden dat er meer mensen in de sector gaan werken of blijven werken. Graag een reactie van de Minister.

Ook JongPIT, de organisatie die opkomt voor jongeren met een chronische aandoening of beperking, stelt dat jongeren die in de risicogroep vallen en bijvoorbeeld alles vanuit huis moeten doen vanwege hun kwetsbare gezondheid, zich soms vergeten voelen omdat ze minder

goed mee kunnen doen met de rest van de klas. Heeft de Minister extra aandacht voor deze groep leerlingen die soms al maandenlang thuiszitten omdat ze niet naar school kunnen en daardoor ook op achterstand komen te staan?

Dan de ventilatie. De beloofde subsidie van 360 miljoen laat langer op zich wachten dan gepland. Scholen stellen de aanschaf uit omdat ze wachten op geld van de overheid. Ik vind het echt niet kunnen dat dit zo lang duurt, want al in augustus is de motie daarover van de PvdA en GroenLinks aangenomen. Toen was het buiten nog 25°C. Inmiddels gaat het naar de vrieskou toe. Waarom duurt het zo lang? Hebben inmiddels alle scholen al wel dat onderzoek uitgevoerd en hoeveel scholen voldoen inmiddels? Als het gaat over op school zijn buiten de lessen...

De voorzitter:

U moet echt afronden, mevrouw Westerveld.

Mevrouw **Westerveld** (GroenLinks):

... sluit ik me aan bij de vragen die de PvdA daarover heeft gesteld. Ik wil de Minister ook nog vragen of de 3 miljoen voor de devices voldoende is. Dank u wel, voorzitter.

De voorzitter:

Dank u wel. De heer Beertema. Of heeft u een vraag, meneer Kwint? Nee, u maakt alleen een flesje open. De heer Beertema, PVV.

De heer **Beertema** (PVV):

Dank u wel, voorzitter. Bij de opmerkingen van mevrouw Westerveld van GroenLinks over het speciaal onderwijs sluit ik me kortheidshalve graag aan.

Maar laat ik beginnen met nogmaals, voor de zevende keer intussen, onze steun en bewondering uit te spreken voor al het onderwijspersoneel en het uitstekende werk dat zij dagelijks verrichten om het funderend onderwijs draaiende te houden. Het is voor de zevende keer maar het blijft nog steeds erg verdiend, want er gebeuren daar mooie dingen. Het funderend onderwijs staat voor een ontzettend zwaar jaar. Leerachterstanden dreigen groter te worden in een tijd waarin de kwaliteit sowieso al tanende is. Dat is zorgwekkend. We zullen onze aandacht daarop blijven vestigen. Er heerst bij ouders ook veel twijfel en onzekerheid. Ze vragen zich af of het wel verstandig is dat hun kind naar school gaat, zeker wanneer een of meerdere gezinsleden tot de risicogroep behoren. Ik heb daar vorige keer al aandacht voor gevraagd. Ik wil ook deze keer aan de Minister vragen om de procedures nog eens duidelijk te maken, want veel mensen maken zich daar grote zorgen over.

Tijdens Nieuwsuur van 22 november zei epidemioloog mevrouw Bruijning verbonden aan het UMC Utrecht dat het verstandig zou kunnen zijn om in te zetten op sneltesten voor klassen waarin leerlingen positief getest zijn, zeker omdat er nog zo veel onduidelijkheid bestaat over het verspreidingsrisico bij leerlingen die positief getest zijn. Mevrouw Bruijning zei ook dat het snel testen van een hele school waar veel positief geteste leraren en leerlingen zitten, een optie zou kunnen zijn. Dit voorkomt het sluiten van scholen en zorgt ervoor dat fysiek onderwijs gewaarborgd blijft. Ook werd er in die uitzending gesproken over nieuwe clusterbesmettingen in het vo en een groei van het aantal positieve testen bij leerlingen tussen de 12 en 17 jaar. Hoe kijkt de Minister, gezien deze ontwikkelingen, aan tegen het advies van het OMT om te onderzoeken of er een langere kerstvakantie voor jongeren moet komen? Daar is al het een en ander over gezegd, maar een snel advies is cruciaal. En graag had ik een reactie op de uitspraken van mevrouw Bruijning.

Voorzitter. Deze week is duidelijk geworden dat de aanvragen van scholen voor nieuwe ventilatiesystemen nagenoeg stil zijn komen te vallen.

Scholen wachten op subsidiëring via de overheid en stellen de aanschaf van nieuwe systemen daarom liever uit. De beloofde 360 miljoen die uitgetrokken is, komt maar heel langzaam ter beschikking, te langzaam wat ons betreft. Pas vanaf 1 januari van het komende jaar kunnen scholen en gemeenten aanvragen indienen. Dat is wat ons betreft te laat. Zeker met de winter voor de deur wordt het heel moeilijk om les te geven in die barre omstandigheden, met de ramen open en winterjassen aan. Graag een reactie van de Minister. Waarom kan dat proces niet versneld worden?

We hebben ook geluiden ontvangen van leraren die aangeven dat er de facto in de dagelijkse praktijk op scholen eigenlijk niets is veranderd ten opzichte van de tijd die we nu «precorona» noemen. De dagelijkse praktijk is zo goed als hetzelfde gebleven, wel met inachtneming van die paar regels die samenhangen met het bestrijden van het virus, zoals voldoende afstand houden en mondkapjes dragen tijdens pauzes en de gang naar de volgende les. Maar het gevoel van urgentie lijkt te ontbreken. Dat geeft veel onduidelijkheid bij leraren en leidt tot onnodig veel stress. Kan de Minister daar een reactie op geven?

Voorzitter. Wij zijn positief over het verbeteren van de handreikingen en richtlijnen waar de scholen mee moeten werken. Duidelijkheid en vooral eenduidigheid kunnen veel van de zorgen wegnemen en voorkomen dat de besmettingscijfers oplopen. Ook het inzetten van tijdelijke banen bij het voorkomen van onderwijsachterstanden is echt een prima initiatief. Wel wil ik de Minister nog ervoor waarschuwen dat onze vrienden van de VO-raad alweer hevig aan het lobbyen zijn voor het afschaffen van de centrale examens, misschien wel onder het motto «never let a crisis go to waste». Ik vind dat daar prudent mee moet worden omgegaan. Wat ons betreft zouden de centrale examens zo veel mogelijk door moeten gaan, gezien de omstandigheden. Het uitstellen of afstellen daarvan is echt een allerlaatste resort, een allerlaatste maatregel. Graag een reactie daarop. Voorzitter, tot zover. Dank u wel.

De voorzitter:

Dank u wel. Dan is nu het woord aan de heer Kwint, SP.

De heer Kwint (SP):

Dank, voorzitter. Laat ik ook maar beginnen met een welgemeend woord van lof aan alle docenten, onderwijsondersteunend personeel en schoolleiders, die in onmogelijke werkomstandigheden het onmogelijke toch mogelijk proberen te maken. Dan is het fijn dat er extra geld is voor de aanpak van de problemen in het onderwijs in deze tijd, want het is hard nodig om de leerachterstanden aan te gaan pakken. Dat er coronabanen komen, was zelfs een pleidooi van onder andere ons maar ook van de PvdA tijdens de begroting, dus dat is goed. Daar zijn wel een hoop vragen over, zoals: kan dit geld ook naar docenten gaan die in dienst worden genomen, of gaat het echt alleen om mensen die ingehuurd worden om ondersteunende werkzaamheden in de school te verrichten? En klopt het – anderen vroegen daar ook al naar – dat het geld tegen onderwijsachterstanden niet ingezet mag worden tijdens schooltijden? Ik vind dat sowieso een curieuze constructie, maar zeker in het speciaal onderwijs leidt dat tot problemen omdat sommige kinderen aan het eind van de dag simpelweg echt niet meer kunnen en naar huis moeten of, nog praktischer, omdat het busje nou eenmaal voorstaat en je dus niet nog even een uur aan je onderwijsachterstanden kan blijven werken. Dat lijkt ons niet de bedoeling.

Ondertussen zie je in de besmettingscijfers de correlatie tussen de herfstvakantie op scholen en de afname van de besmettingen. Dat geeft wel te denken: onder welke omstandigheden kun je het aantal besmettingen het best naar beneden krijgen? En onder welke omstandigheden zou het sluiten of een week langer dicht laten van de scholen een goede

oplossing voor dit probleem kunnen zijn? Voorlopig weten we dat nog niet, want zelfs in de routekaart staat niets opgenomen over welke omstandigheden ertoe zouden kunnen leiden dat een school eventueel dicht moet. Daarom verrast het mij dat het OMT gisteren ineens adviseerde om toch maar te onderzoeken om die kerstvakantie een week langer te laten duren, al klinkt het ons niet onlogisch in de oren: een week minder contact, een week langer thuis, dat virus een dikke mep verkopen en dan weer volle kracht het onderwijs opstarten. Hoe leest het kabinet deze aanbeveling? Zou het ook zo kunnen zijn dat het hier niet gaat om een tegenstelling tussen gezondheid en onderwijs, maar dat het onderwijs ook weleens baat zou kunnen hebben bij één week langer stilliggen om dan weer echt door te kunnen, dus niet meer half online, half offline, half docententeam in quarantaine, halve klas thuis? Moeten we dat niet gewoon doen, eventueel natuurlijk met extra maatregelen voor kinderen in kwetsbare thuissituaties voor wie de school echt een uitkomst kan zijn? Zou dat niet beter zijn voor het onderwijs dan nu telkens dingen half wel en half niet te doen?

Toen ik eerder vroeg naar het aantal besmettingen op scholen, zei de Minister dat de rol van het onderwijs in het aantal besmettingen zeer beperkt was.

De voorzitter:

Voordat u verdergaat, heeft de heer Rog op het vorige punt een vraag.

De heer Rog (CDA):

De heer Kwint pleit hier nu voor een derde week kerstvakantie. Wat denkt hij dat die leerlingen gaan doen in die derde week kerstvakantie? Denkt hij dat die allemaal braaf in quarantaine gaan en op hun kamer gaan zitten, of dat ze op een kluitje gezellig gaan chillen en andere dingen doen maar in ieder geval heel dicht bij elkaar gaan zitten, net zoals in de klas maar dan zonder dat ze wat leren?

De heer Kwint (SP):

Het verheugt mij dat ik de heer Rog in ieder geval een keer «chillen» heb horen zeggen. Ik had eerder niet gedacht dat moment mee te gaan maken. Ik zeg niet dat dit nu meteen moet. Ik zeg alleen dat het mij heel logisch in de oren klinkt. Wat die leerlingen in die derde week in ieder geval niet gaan doen, is met z'n dertigen in een lokaal gaan zitten. Verwacht ik dan dat iedereen op z'n zolderkamertje in totaal isolement blijft zitten? Vast niet, maar ik denk wel degelijk dat het aantal ontmoetingen en bewegingen fors beperkt zou kunnen worden wanneer je dit doet. Anders zou het OMT niet zeggen: ga dit maar eens onderzoeken. Als leerlingen elkaar alleen maar meer gaan opzoeken als er geen school is, dan was het aantal besmettingen tijdens de herfstvakantie juist toegenomen. Excuus, andersom. Dan had je de piek van besmettingen... Nee, ik moet het goed zeggen. Dan had je de daling van besmettingen in de herfstvakantieperiode niet zo in de cijfers teruggezien. Ik geloof best dat niet iedereen op z'n zolderkamer gaat zitten, maar ik denk niet dat dit leidt tot meer contacten tussen leerlingen dan wanneer ze gewoon op school zitten.

De heer Rog (CDA):

Ik denk inderdaad dat de heer Kwint gelijk heeft. Het zal iets minder zijn, maar tegelijkertijd zullen die kinderen, zeker in de vo-leeftijd, elkaar nog gewoon opzoeken en misschien ook wel in andere samenstellingen, namelijk met meer dan alleen hun vaste groep waar ze het meest mee samenzijn op de scholen. Ik wil de heer Kwint waarschuwen: wees nou voorzichtig met dat enthousiast omarmen van zo'n derde week vakantie. Daar staan tegenover de gevolgen voor die leerachterstanden, de proefwerkweken, de veilige omgeving voor sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Dat loopt gevaar wanneer je die scholen nog eens

een week extra gaat sluiten. Volgens mij praten we hier allemaal de hele tijd over de achterstanden die zijn opgelopen door die quarantainemaatregelen en die lockdown.

De heer **Kwint** (SP):

Dat klopt, maar dat is precies de reden waarom ik net de Minister voorlegde om even te reflecteren op de mogelijkheid dat dit weleens beter zou kunnen zijn voor de continuïteit van het onderwijs. Door het één week echt niet te doen, waardoor het aantal besmettingen nog verder kan dalen, zou je daarna een stuk meer rust in het klaslokaal en het onderwijs kunnen hebben dan je nu hebt met invallers, met docenten die in quarantaine zitten en in hun eentje een webcamles moeten geven voor twintig kinderen, met halve klassen die er wel of niet zijn, met broertjes of zusjes van kinderen met een kwetsbare gezondheid die thuis moeten blijven. Ik denk dat wij ondanks al het harde werk van docenten ook niet moeten verheerlijken hoe ongelofelijk ingewikkeld het op dit moment op scholen is om al les te geven. Ik weet het niet – daarom vraag ik het aan de Minister – maar ik kan mij voorstellen dat één week geen onderwijs en dan weer fatsoenlijk doorgaan beter is voor de ontwikkeling van kinderen dan telkens dat half-wel- en half-nietonderwijs.

De **voorzitter**:

Gaat u verder.

De heer **Kwint** (SP):

Dan zal ik eerst even kijken waar ik gebleven was.

We zitten in het zevende debat over corona en onderwijs en ik ga voor de zevende keer vragen waar het onderzoek van het RIVM over de overdraagbaarheid van het virus bij kinderen blijft. Het is toch ongelofelijk dat we driekwart jaar later nog steeds dat onderzoek niet hebben. In de NRC las ik dat ze er nog steeds niet mee begonnen zijn. Waarom niet? Waarom wordt dat onderzoek niet gedaan? Ik snap daar helemaal niks van. In dit tempo hebben we ergens halverwege de zestiende golf een onderzoek dat ons inzicht geeft in de overdraagbaarheid van het virus bij kinderen. Ik snap dat niet. Ons bereikte het gerucht – ik weet niet of het waar is, dus ik vraag het aan de Minister – dat ambtenaren op het ministerie een bonus hebben gekregen vanwege hun harde werken tijdens de coronacrisis. Begrijp me niet verkeerd, daar valt een hoop voor te zeggen. Er is ontzettend veel werk verzet door ambtenaren om het beleid in het onderwijs zo veel mogelijk doorgang te laten vinden in onmogelijke omstandigheden. Maar als er ergens in het onderwijs een bonus wordt uitgedeeld, dan vind ik dat die ook in de rest van het onderwijs uitgekeerd zal moeten worden bij al die docenten, bij die schoolleiders, bij het onderwijsondersteunend personeel dat soms daadwerkelijk met gevaar voor de eigen gezondheid aan het werk gegaan is. Mijn vraag is dus ten eerste: klopt dit? Zo ja, is de Minister bereid om hetzelfde ook te doen voor docenten, onderwijsondersteunend personeel en schoolleiders? Dan de examens. Vóór de zomer heeft de Minister – ik denk dat dat goed was – gezegd: van een coronaexamen is geen sprake; de waarde van het examen staat en de waarde van het examen blijft staan, ook toen het centraal examen niet doorging. Nu zegt hij dat eventueel overwogen wordt om de eisen te verlagen. Wat betekent dat voor de waarde van het examen? Hoe waarborg je dat een examen nog steeds dezelfde waarde heeft als het de afgelopen jaren gehad heeft?

Van een scholier kreeg ik te horen dat hij door coronaklachten zijn schoolexamen gemist had en dat vervolgens niet mocht inhalen. Wat vindt de Minister daarvan? Dat levert namelijk een vrij bizarre situatie op. Wij willen dat leerlingen thuisblijven als ze klachten hebben, maar als ze daardoor een belangrijk schoolexamen missen, mogen ze dat niet inhalen. Dat is toch heel gek? Dan stimuleer je toch alleen maar het gedrag dat

leerlingen die een beetje kuchen, denken: weet je wat, ik ga toch maar dat klaslokaal in, want voor je het weet moet ik volgend jaar een extra jaar middelbare school doen? En nog altijd horen wij berichten over teamdagen, ouderavonden en teamvergaderingen die gewoon doorgang vinden. Ik weet dat de Minister gisteren een brief gestuurd heeft waarin hij heeft gezegd: jongens, dit is echt niet de bedoeling. Maar waar kunnen docenten naartoe als hun bestuur dit soort dingen blijft doen? Je voelt je als docent redelijk voor het blok gezet als je baas zegt dat je gewoon moet komen opdagen ondanks dat het niet conform de maatregelen is. Waar kan een docent naartoe als hij hiertegen protest wil aantekenen? Docenten verdienen onze bescherming.

De voorzitter:

Dank u wel. Het woord is aan de heer Heerema van de VVD.

De heer Rudmer Heerema (VVD):

Voorzitter. Met dat laatste wilde ik beginnen. Afgelopen week kregen wij een brief van de school van mijn dochter waarin stond dat er vrijdag geen school is, want er is een studiedag voor alle docenten waarin ze leuk met z'n allen op de hei gaan zitten. Ik vroeg me ook af hoe het mogelijk is dat we in deze tijd dat soort dingen toestaan. De ouders zijn mondig genoeg, dus ik ben benieuwd wat daar nog uit gaat komen.

Voorzitter, ik heb drie punten die ik aan de orde wil stellen. De eerste betreft de kerstvakantie en het verzoek om het OMT te vragen of het een meerwaarde kan hebben om deze vakantie te verlengen. Ik zal meteen zeggen dat ik ertegen ben. Ik ben ertegen dat kinderen minder lang onderwijs krijgen dan noodzakelijk is. Ik kan mij wel voorstellen dat je de kinderen thuis wilt houden. Als wij iets doen rond die kerstvakantie, dan moet het zo zijn – het liefst ervoor en niet erna, want dan ben je weer te laat, en misschien ook wel beide – dat er wel onderwijs wordt gegeven. Ze moeten niet op een zolderkamertje gaan zitten chillen. Nee, als ze gewoon thuisonderwijs krijgen, bijvoorbeeld één week voor en één week na de kerstvakantie – dat moet zo vroeg mogelijk worden aangekondigd – dan kan ik mij voorstellen dat je daar winst mee behaalt. Dat betekent dat de scholen die toetsen hebben in de week voor en de week na de kerstvakantie – een school in Rotterdam heeft dat – dat moeten laten doorgaan. Voor die scholieren zou er volgens mij wel plek op school moeten zijn. Ik denk dat dat ook mogelijk is als de rest van de school thuisonderwijs krijgt.

Wil de Minister op dit soort ideeën reageren? Kan thuisonderwijs rond de kerstvakantie meerwaarde hebben? Is het nodig om te kijken naar de regionale bevoegdheid van de school om al dan niet te sluiten? Bij ons in Castricum, een dorpje vlakbij mij in de buurt, gaat het Bonhoeffercollege met veel besmettingen dicht. De andere middelbare school, het Jac. P. Thijsse College, heeft geen enkele besmetting en kan gewoon openblijven. Daarom interrumpeerde ik mevrouw Westerveld ook even. Gaan we pleiten voor landelijke wet- en regelgeving of gaan we zeggen: die bevoegdheid blijft zo veel als mogelijk bij school zitten? Het is nou eenmaal doodzonde om een school te moeten dichtdoen op het moment dat er niks of onvoldoende aan de hand is, juist om ervoor te zorgen dat zo veel mogelijk kinderen het onderwijs krijgen waar ze recht op hebben.

De voorzitter:

Voordat u verdergaat, heeft de heer Van Meenen een vraag.

De heer Van Meenen (D66):

Ik heb eigenlijk alleen maar de vraag of de heer Heerema het hier ook over het basisonderwijs heeft. De voorbeelden die hij geeft, betreffen volgens mij middelbare scholen. Het zou verstrekkende gevolgen hebben als de basisscholen ook dichtgaan en kinderen thuis moeten blijven. Dan blijven

ouders ook thuis. Dat zou nog weleens de voornaamste oorzaak van de daling kunnen zijn. Ik ben benieuwd hoe hij dat ziet. Gaat zijn voorstel ook over het basisonderwijs of heeft hij het alleen over het voortgezet onderwijs?

De heer **Rudmer Heerema** (VVD):

Dank voor deze interruptie, want die geeft mij de mogelijkheid om dit te verduidelijken. Dit gaat over het voortgezet onderwijs. Wat mij betreft gaat het basisonderwijs niet dicht. Ik denk dat het verstandig is om dat zo veel als mogelijk open te houden, ook voor de werkende ouders, die op deze termijn misschien heel moeilijk nog iets kunnen regelen. De besmettingen vinden vooral plaats bij 12- tot 17-jarigen. Dat is niet de basisschoolleeftijd. Ik focus met deze vraag met name op het voortgezet onderwijs.

De heer **Kwint** (SP):

Volgens mij heeft het ontbreken van een beeld van het aantal besmettingen in die leeftijdscategorie hoofdzakelijk te maken met het feit dat er onder de 12 nauwelijks getest wordt. Vermoedelijk zal het OMT wel snel met een advies komen, maar stel dat men zegt: de beste manier om te voorkomen dat je nog een halfjaar, driekwart jaar, een jaar blijft modderen met halfaf-halfaanbeleid, is een extra week sluiting. Zegt de VVD dan: dat gaan we sowieso niet doen voor de basisschool, want werkende ouders? Of verandert er dan iets?

De heer **Rudmer Heerema** (VVD):

Als er voorstellen voorliggen die meehelpen om deze epidemie onder controle te krijgen, moet je daar altijd zo veel mogelijk naar kijken. Mijn voorkeur heeft het om het basisonderwijs zo veel mogelijk open te houden. Er wordt, ook door voorgaande sprekers, gesproken over hét funderend onderwijs. Ik probeer daar een splitsing in aan te brengen. Voor mij is er wel degelijk een verschil tussen de basisschoolleeftijd en de voortgezetonderwijsleeftijd. Ik zou wat meer ruimte willen geven aan het voortgezet onderwijs om rond de kerstvakantie wat meer thuisonderwijs te geven, terwijl ik dat voor de basisschool zo veel mogelijk zou willen voorkomen. Als er een advies komt van het OMT waarin het zegt het ontzettend verstandig te vinden om de school één week extra te sluiten voor of na de kerstvakantie – wat mij betreft dan voor – dan zij dat zo. Dan denk ik dat dat ook in mijn fractie omarmd zal worden, maar ik hoop dat dat voorstel niet gedaan gaat worden.

De **voorzitter**:

Gaat u verder.

De heer **Rudmer Heerema** (VVD):

Dat over de kerstvakantie, juist om kansenongelijkheid tegen te gaan. Het tweede punt is ventilatie. Daar heb ik mijn collega's nog niet over gehoord, maar dat onderwerp moeten wij hier ook bespreken. We hebben volgens mij in juni al gesproken over wat...

De **voorzitter**:

Jawel, de heer Beertema en mevrouw Westerveld hebben daarover gesproken. Ik heb het woord «ventilatie» geturfd.

De heer **Rudmer Heerema** (VVD):

Wauw! Voorzitter, dan ga ik waarschijnlijk allemaal nieuwe dingen zeggen die u allang gehoord heeft.

De heer **Rog** (CDA):

Ik zou aan de heer Heerema willen aangeven dat ik er straks ook over ga praten.

De voorzitter:

De heer Rog gaat er zo ook iets over zeggen. Dus u had beter kunnen beginnen met: zoals mijn collega's...

De heer Rudmer Heerema (VVD):

Voorzitter. Zoals mijn collega's Van den Hul, Westerveld en Beertema al zeiden en zeker mijn collega Rog straks ook zal aangeven: ventilatie. We hebben daar in juni al over gesproken. Ik vraag mij oprecht het volgende af. Als we die hele tijdlijn nemen van die ventilatie en zien dat er extra geld voor beschikbaar is gekomen en het aantal scholen dat nog iets zou moeten doen om het op orde te krijgen in de klas groter is dan in juni, juli, augustus en september gedacht werd, wanneer hebben we dan de fout gemaakt, heeft het ministerie de fout gemaakt, heeft de Kamer de fout gemaakt om daar geen versnelling in aan te brengen? Ik vind dat wij, nu vrijdag in principe de winter begint, die vraag beantwoord zouden moeten krijgen.

Voorzitter. Een laatste onderdeel, waar mijn collega's het nog niet over hebben gehad, betreft de noodverordening die naar de veiligheidsregio's is gestuurd. Ik heb hier in de commissie met enige regelmaat gesproken over kleedkamers van gymlokalen die gesloten blijven voor scholen. Het is hier heel nadrukkelijk aan de orde geweest dat het niet de bedoeling is dat de kleedkamers voor bewegingsonderwijs gesloten blijven. Toch geeft de noodverordening blijkbaar ruimte aan de veiligheidsregio's om die ook voor het onderwijs te sluiten. Ik ben het daar niet mee eens, want het is onderwijs. Het gaat niet om sport, maar om onderwijs, bewegingsonderwijs. Ik zou willen vragen aan de Minister om de noodverordening zodanig aan te passen dat veiligheidsregio's geen argument hebben, zoeken of kunnen vinden om de kleedkamers te sluiten voor het bewegingsonderwijs, want het zorgt er gewoon voor dat kinderen, die toch al veel thuis moeten zitten, niet de beweging krijgen waar ze recht op hebben.

Dank u wel.

De voorzitter:

Dank u wel. Dan is tot slot het woord aan de heer Rog.

De heer Rog (CDA):

Dank u wel, voorzitter. Anderen zeiden het ook al: het zijn heftige tijden, zeker voor onderwijspersoneel, maar ook voor leerlingen en hun ouders. Oudergesprekken gaan niet door. Kleuters gaan voor het eerst naar school zonder dat ze door hun ouders begeleid kunnen worden. Teamdagen gaan niet door, hoewel ze naar ik begrijp soms ook wel doorgaan, wat ook weer z'n eigen problematiek met zich meebrengt. Het is razend ingewikkeld, dus niets dan lof voor iedereen die zich hierdoorheen slaat. Dat geldt zeker voor het onderwijspersoneel maar ook voor de ouders en leerlingen. Ik wil mij voornamelijk op twee punten richten: ten eerste de communicatie en ten tweede de ventilatie.

Ten eerste de communicatie. Een standaardbrief van het RIVM geeft aan dat de kinderen van een klas waar een besmetting heeft plaatsgevonden, niet in quarantaine hoeven omdat zij volgens die brief niet in nauw contact zijn geweest met die besmette persoon. Dat is natuurlijk kolder, want ze zijn wel in nauw contact geweest, maar we hebben nou eenmaal besloten dat het onderwijs uitgezonderd is. Volgens mij moeten wij daar helderder over communiceren. Kan de Minister ervoor zorg dragen dat we ouders en onderwijspersoneel beter en eerlijker erover inlichten dat wij met elkaar hebben besloten dat het onderwijs uitgezonderd is van de quarantainemaatregel, ook wanneer er dus wel degelijk sprake is geweest van nauw contact? Ik vraag dat omdat er natuurlijk ook eerstegraadsfamilieleden kunnen zijn die tot de risicogroep behoren. Moeten we dan niet duidelijk maken, vraag ik de Minister, dat er wel sprake moet zijn van

quarantaine? Kortom, wij vinden dat de overheidscommunicatie in dit soort gevallen beter moet. Ik vraag de Minister om daarop te reageren en duidelijk te maken welk gedrag wij mogen verwachten wanneer leerlingen of leraren wel thuis kunnen blijven.

Dan de ventilatie. Vele sprekers voor mij hadden het daar ook al over en ook ik wil het daarover hebben. Ook mijn fractie heeft daar vanaf juni vragen over gesteld. Drie maanden na de uitbraak van dit vreselijke virus wisten we dat ventilatie van groot belang is. We zijn nu zeven maanden na de uitbraak van het virus, misschien bijna acht maanden. Het is goed dat het kabinet geld in het vooruitzicht heeft gesteld, maar het is niet goed dat veel scholen niet voldeden aan de normen die wij met elkaar hadden afgesproken, dat de inspectie dat kennelijk dus niet controleert en dat er niet meteen werk gemaakt is van het aanpakken van de problematiek op die scholen. Scholen hadden onmiddellijk aan de slag moeten gaan om de ventilatie of de luchtfilters op orde te krijgen door eerst de reservepositie aan te spreken, met het vooruitzicht dat ze op een later moment een vergoeding voor een deel daarvan zouden krijgen.

Ik zeg tegen de Minister: niet gedraald. Het is echt vijf voor twaalf. Die lokalen zijn, wanneer er geventileerd wordt, ijs- en ijskoud. Voldoet dat nog wel aan de Arbeidsomstandighedenwet? Daar zou ik graag antwoord op willen hebben, ook omdat er nog geen antwoord is op mijn schriftelijke vragen daarover. Kunnen wij het leraren en ander onderwijspersoneel wel aandoen om in dat soort ijskoude lokalen les te geven? En als die lokalen niet ijskoud zijn, zijn ze niet geventileerd. Is dat acceptabel? Ik denk het niet. Ik voel dat wij als overheid echt de verantwoordelijkheid hebben om aan te jagen dat er nu ingegrepen wordt. Graag een reactie van de Minister. Korthedshalve zou ik ook willen verwijzen naar de set schriftelijke vragen die ik daar een maand geleden over heb gesteld. Mogelijk kan de Minister die nu ook puntsgewijs beantwoorden.

Dan het verlengen van de kerstvakantie. Ik zou daar echt uiterst terughoudend in willen zijn. Ik zie echt de gevolgen van deze crisis voor de sociaal-emotionele ontwikkeling en de leerachterstanden, zeker tijdens de lockdown. Het OMT wil dit onderzoeken. Ik vind dat prima, maar ik hoop dat de Minister hier terughoudend in is en zal aangeven dat ook andere belangen meegewogen moeten worden dan alleen de verspreiding van het virus.

Dank u wel, voorzitter.

De voorzitter:

Dank u wel. Dan zijn we aan het einde gekomen van de eerste termijn van de kant van de Kamer. Ik schors de vergadering en daarna gaan we luisteren naar de beantwoording door de Minister.

De vergadering wordt van 13.48 uur tot 13.58 uur geschorst.

De voorzitter:

Ik geef de Minister het woord voor zijn beantwoording in eerste termijn. Aan u het woord.

Minister Slob:

Voorzitter. Ik dank de Kamer voor haar inbreng in eerste termijn en ook voor de woorden die in de richting van het onderwijs zijn gesproken, waar inderdaad ongelofelijk hard wordt gewerkt om in deze enorm ingewikkelde omstandigheden, want dat zijn het, hun werk te blijven doen. Met een groot hart voor de kinderen, want daar doen we het uiteindelijk ook voor als het om funderend onderwijs gaat. Ik kan niet vaak genoeg herhalen hoe belangrijk het voor die 2,5 miljoen kinderen is dat ze tijdens schooldagen naar school gaan, hoe belangrijk dat voor hun ontwikkeling en hun welbevinden is, ook de contacten met hun leeftijdsgenoten. Dat is waar we het met elkaar voor doen en dat kunnen we niet vaak genoeg

zeggen. Dan is de berichtgeving die we de afgelopen weken weer over het onderwijs horen natuurlijk ook best ingewikkeld. Want het geeft ook precies aan in wat voor enorm krachtenveld we zitten, ook als het gaat om spanningen die er kunnen ontstaan in deze coronatijd en zorgen die we kunnen hebben. Zorgen die we nooit helemaal weg kunnen nemen, waarvan we weten dat er zelfs zonder corona ook altijd zorgen zijn, maar waar we natuurlijk wel iets mee moeten, en waar we ons ook maximaal voor moeten inspannen om te doen wat binnen onze mogelijkheden ligt. Dan zie je de berichtgeving van de afgelopen dagen, allerlei onderzoeken die naar buiten komen met betrekking tot de achterstanden die kinderen hebben opgelopen, voor een deel in de periode dat de scholen helemaal dicht waren en het ingewikkeld was om onderwijs op afstand te geven. We weten dat met name de kinderen in de kwetsbare situaties – wij zeggen dan in ons jargon «de kinderen met een lage zes» – daar het meest onder geleden hebben. Dat is één. Dat komt naar buiten.

Aan de andere kant komen ook de berichten naar buiten over de oplopende besmettingen, met name in een leeftijdscategorie die ook in het funderend onderwijs valt, de vo-bovenbouw. Dat leidt natuurlijk ook tot allerlei reacties. Dat geeft precies het krachtenveld waarin we zitten. Want we weten dat, als we de scholen dicht gaan doen, het dan weer gevolgen heeft voor die achterstanden, wat we niet willen. Aan de andere kant moeten we ook de signalen die er zijn rond besmettingen serieus nemen. Dat is dus best een enorme inspanning voor ons allemaal. Daarom ben ik zo blij met de warme woorden die ook u spreekt in de richting van het onderwijs, want in dat krachtenveld zoekt men zijn weg. U weet van mij dat ik in al het bestuurlijke overleg zelf net als mijn ambtenaren echt met het complete onderwijsveld samen optrek. We staan aan dezelfde kant als het gaat om de inzet. Onze inzet is en blijft dat dat het onderwijs door kan blijven gaan, binnen wat verantwoord is. Ik zeg het er altijd met nadruk bij. We willen dat de scholen openblijven, ondanks alle restricties die er ook in de scholen zijn vanwege de beperkingen rond corona en de maatregelen waaraan men zich moet houden. Dat onderwijs is cruciaal voor de ontwikkeling van de kinderen, het is cruciaal voor hun welbevinden en daar zetten we ons voor in. Daar staan we overigens niet geïsoleerd in. Als je in de rest van Europa rondkijkt – op dit moment is er een lockdown in Oostenrijk die tot ik dacht 6 december voortduurt, waar echt alles platligt, dus ook de scholen – zie je dat dit in bijna alle landen in Europa ook gewoon de inzet is. En ondanks het feit dat ook daar besmettingscijfers omhoog zijn gegaan, probeert men dat gewoon te doen. Dat is de opgave waarvoor we staan.

Voorzitter, ik zal iedere keer het blokje noemen waarover ik spreek. Ik ga het nu over die besmettingen hebben. Daar zijn terecht natuurlijk vragen over gesteld. Als je ziet hoe de cijfers zich ontwikkelen, dan zien we met name de laatste tijd de relatieve stijging in de leeftijdscategorie waar we met name de vo-bovenbouw in herkennen. Maar het gaat daar natuurlijk ook overheen, dan zit je ook in het mbo. Die relatieve stijging was wel een beetje verwacht. Waarom? Op het moment dat je in andere sectoren maatregelen neemt, als je bijvoorbeeld bepaalde sectoren zelfs even helemaal platlegt – denk aan de horeca, restaurants en dergelijke – en het onderwijs openhoudt, dan is het op zich niet onlogisch dat in de cijfers ook een stijging gaat plaatsvinden, omdat het bij die andere sectoren natuurlijk naar beneden gaat en dit dan omhoog gaat.

We zien op dit moment wel een stijging, ook in absolute aantallen. Dat is iets wat we uitermate serieus nemen. U heeft ook al begrepen dat er nu ook nader onderzoek naar wordt gedaan door het RIVM, om te kunnen duiden of dat iets is wat in de scholen gebeurt of buiten de scholen. Daar is wat nader onderzoek voor nodig. Dat hopen we te krijgen.

Het beeld is nog steeds dat de transmissies vanuit leerlingen – dus het feit dat zij anderen besmetten – richting bijvoorbeeld docenten of ouders beperkt zijn. Het aantal besmettingen die zijn vastgesteld onder docenten

die zich hebben laten testen, zit nog steeds onder de 5%. Dat is natuurlijk nog steeds 5%, maar dat is redelijk stabiel de afgelopen periode. Het is heel lange tijd net iets boven de 5% geweest. We hebben, ik dacht twee weken geleden, even een opleving gehad. Toen was het ruim 6%. Voorvorige week was het, zeg ik uit mijn hoofd, 4,6%. Nu is het 4,9%, maar het zit onder de 5%.

Wat ingewikkeld is bij de transmissie van kinderen naar elkaar toe is dat ze heel weinig klachten hebben. Dat weet u. Een van de maatregelen en een van de basisregels is om bij klachten thuis te blijven. Als je geen klachten voelt en je jong bent, dan ga je toch op pad. Dat kan de reden zijn dat ze elkaar misschien aansteken. Nogmaals, de transmissie richting volwassenen, de doelgroep docenten, zit onder de 5%, maar we zien wel een stijging onder jongeren zelf plaatsvinden. Als je niks voelt, ga je gewoon op pad en kunnen er misschien onderling besmettingen plaatsvinden in de school maar ook buiten de school. Terecht heeft een aantal van u aangegeven dat ze niet alleen op school zitten. Ze ontmoeten hun leeftijdsgenoten ook op allerlei andere plekken, bijvoorbeeld op straat om lekker te chillen, om het woord van de aankomende wethouder van Haarlem nog maar eens te gebruiken. Hij heeft straks waarschijnlijk jeugdbeleid in zijn portefeuille en gaat nu alvast de terminologie overnemen. Het is belangrijk om daar greep op te krijgen.

Ik was, ook in het kader van de discussie over sneltesten, al met mijn collega van VWS aan het kijken of we die bij deze doelgroep kunnen gaan inzetten. De heer Beertema zei dat mevrouw Bruijning van de week op televisie aangaf dat je dat zou moeten doen. Inderdaad, dat is een discussie waar wij ook al in zaten. Zij heeft dat overigens ook al een paar dagen daarvoor in een artikel in de Gelderlander geponeerd. Dat is ook op televisie gekomen. Die discussie wordt inderdaad gevoerd.

Belangrijk is wel dat die sneltesten echt valide zijn. Op dit moment zijn ze nog niet betrouwbaar. Ik heb met mijn collega van VWS afgesproken dat wij pilots gaan doen op het moment dat die sneltesten valide zijn. We weten nog niet precies wanneer dat is. Ik hoop natuurlijk zo snel mogelijk pilots te gaan doen in scholen met sneltesten. We kijken al met het onderwijsveld hoe we dat kunnen gaan opzetten. Wij gaan een x-aantal scholen vragen om daaraan mee te werken. Dat betekent, even heel beeldend, dat je misschien met enige regelmaat bij de voordeur gaat testen of leerlingen corona hebben ook al voelen ze misschien helemaal niks, maar dat zijn modaliteiten die nog verder besproken moeten worden. Als ze corona hebben, moeten ze natuurlijk per direct in quarantaine. Dan houd je ze weg bij leeftijdsgenoten. Een andere modaliteit is dat we de sneltesten in gaan zetten als er bijvoorbeeld een clusteruitbraak is.

Dat doen we zo snel als mogelijk is. Zodra de sneltesten echt valide zijn – het is belangrijk dat ze betrouwbaar zijn – zijn we voornemens een aantal pilots te starten en deze testen in te zetten in het onderwijs. Het is goed om op die manier heel actief de nieuwe mogelijkheden van de sneltesten, die zich nu aandienen, heel concreet in te zetten, ook bij deze doelgroep.

De heer **Van Meenen** (D66):

Ik vroeg me even af waarom het pilots moeten zijn. Waarom dóén we het niet gewoon als ze beschikbaar zijn?

Minister **Slob**:

A. We zitten nu nog in de fase dat ze ook echt betrouwbaar moeten zijn. Het gaat ook om de hoeveelheden die beschikbaar zijn. Kortom, het is belangrijk om daar nu zo snel mogelijk mee te beginnen en te kijken hoe zich dat in de praktijk ontrolt. U weet hoe dat gaat, ook bij pilots: op het moment dat je positief bent, ga je daar zo snel mogelijk mee verder. Dat is onze inzet. Dat is alweer een stap verder dan we tot op heden hebben kunnen doen.

De heer **Van Meenen** (D66):

Het is mij eigenlijk niet bekend of er dan nog beperkingen zijn. Ik begrijp natuurlijk dat het werkzaam moet zijn. Het heeft geen zin en je hoeft ook geen pilots te houden zolang er geen werkzame sneltests zijn. Overigens dacht ik dat die er allang zouden zijn, maar dat even terzijde. Maar als die er dan zijn, lijkt het mij logisch om de fase van pilot over te slaan, want we zitten midden in een pandemie. En hoe ga je bepalen op welke school dat gaat gebeuren? Ik hoorde Minister De Jonge gisteravond zeggen: het virus houdt niet van muziek en kent geen grenzen. Maar het virus kent ook geen verschillen tussen scholen, lijkt mij.

Minister **Slob**:

Ten eerste is de beperking dat die sneltesten eerst gevalideerd moeten zijn. Ze moeten ook echt betrouwbaar zijn. Er is nu een te grote onzekerheidsmarge. Dan word je echt op het verkeerde been gezet. Het tweede is dat we het dan zo snel mogelijk willen inzetten. Het is fijn als het dan al klaarstaat en wij op een x-aantal scholen kunnen beginnen. Het vraagt ook best nog het een en ander, ook organisatorisch, ook van scholen. Natuurlijk is de volgende stap om daar zo snel mogelijk verder mee te gaan als dat kan, maar laten we hier even met elkaar vaststellen dat ik de mogelijkheid om sneltesten op scholen in te zetten heb besproken met mijn collega, dat we daarin stappen willen gaan zetten en dat het ook kan helpen bij deze groep, waarbij we het aantal besmettingen zien stijgen. We weten ook dat het heel ingewikkeld is omdat ze, als ze besmet zijn, er weinig last van hebben, soms helemaal geen last, waardoor ze toch dagelijks de deur uitgaan en op allerlei plekken komen. Op deze manier kunnen we ze weer achter de deur krijgen, in quarantaine. Zo kunnen we zorgen dat die overdracht, die vooral richting hun leeftijdsgenoten gaat, verder wordt ingedamd. Dat is een van de dingen die we kunnen doen in de aanpak van deze crisis. Wat belangrijk blijft – en een aantal van u heeft daar terecht op gewezen...

De **voorzitter**:

Voordat u verdergaat, heeft de heer Heerema een vraag.

De heer **Rudmer Heerema** (VVD):

Dat ging exact over dit punt, ook in navolging van de heer Van Meenen. Het lijkt mij goed om een pilot te doen, alleen klinkt het wel wat vaststaand in de zin van: wij kiezen van tevoren een aantal scholen uit waar wij de pilot gaan houden. Ik zou ervoor willen pleiten om dat wat flexibeler te maken. Ik gaf dat voorbeeld van Castricum, waar bij Bonhoeffer veel besmettingen waren en bij Jac. P. Thijssse niet. In zo'n situatie zou het heel erg zonde zijn dat je het J.P. wel in de pilot hebt zitten en het Bonhoeffer niet terwijl je daar de meeste winst kan behalen. Is er in het teststadium ruimte om flexibel tussen scholen te switchen als die noodzaak er is? We hebben bijvoorbeeld de vervoersbranche, die nu geen schoolreisjes kan organiseren met bussen en dergelijke. Kunnen we bijvoorbeeld dat soort branches inzetten om snel te switchen van school naar school?

Minister **Slob**:

Ik heb net de modaliteiten aangegeven. Eén is gewoon bij wijze van spreken bij de voordeur. Dan is er niet direct sprake van een uitbraak of wat dan ook, maar dan kijken we of het op die manier ingezet kan worden en of dat kan helpen. Dat zou overigens wel betekenen dat leerlingen een aantal keren per week dat wattenstaafje ergens in een bepaald lichaamsdeel gestopt krijgen. Ja, de neus. Ik heb gehoord van mensen die dat hebben meegemaakt, dat dat niet als heel plezierig wordt ervaren. Het tweede is dat je dat inderdaad inzet bij scholen waar uitbraken zijn, maar dan heb je scholen nodig waar uitbraken zijn. Dat is denk ik de flexibiliteit

die u net benoemt. Die hoort daar natuurlijk in te zitten. Dat moet niet statisch gebeuren, want zo werkt dat niet. Ook in dat opzicht kent het virus, om de heer Van Meenen na te praten, geen grenzen. En het houdt niet van muziek. Dat wist ik nog niet. Dat is weer wat nieuws. Voorzitter. Cruciaal is...

De **voorzitter**:

Ja, nee, u wilt heel graag verder...

Minister **Slob**:

... dat als de...

De **voorzitter**:

... maar de heer Kwint heeft ook nog een vraag.

Minister **Slob**:

Cruciaal is dat, als de scholen open willen blijven, we ook dit soort dingen kunnen inzetten. Dat is weer extra ten opzichte van allerlei andere maatregelen die wij nemen. Wij kijken voortdurend wat we aanvullend kunnen doen, hoe de ontwikkelingen zijn in de medische sector, bijvoorbeeld rond testen enzovoort, enzovoort, om dat ook in te zetten. Maar als we echt willen dat de scholen openblijven, dan is het ook belangrijk dat ze zich in scholen er volledig van bewust zijn dat ze zelf alles moeten doen wat binnen hun mogelijkheden ligt om dat ook mogelijk te maken. In het primair onderwijs loopt het een stuk beter, en niet alleen omdat daar minder getest wordt. Dat merken we gewoon. Dat is ook niet zo vreemd. Na de zomervakantie hebben we dat bijvoorbeeld in het bijzonder onderwijs gemerkt, omdat zij al veel eerder begonnen waren. Ze hebben heel veel dingen waar het voortgezet onderwijs na de zomer tegenaan is gelopen, net op het moment dat het virus weer verder aan het opleveren was, al in de maanden mei en juni gehad. Daar heeft men de zaken overwegend goed onder controle, met uitzonderingen hier en daar. In het voortgezet onderwijs is het ingewikkelder. Daar komen soms ook grotere aantallen leerlingen en docenten naartoe. De gebouwen verschillen, wat je in het primair onderwijs natuurlijk ook ziet. Dat maakt het soms ingewikkeld. Maar als je kijkt naar de ontwikkeling van de besmettingen, zie je dat met name de bovenbouw heel kwetsbaar is. We hebben ervoor gekozen dat deze leerlingen die 1,5 meter niet naar elkaar toe in acht hoeven te nemen, wel richting de docenten. Maar men moet zich echt iedere dag opnieuw volledig bewust zijn van al die voorzorgsmaatregelen daaromheen en zich maximaal inzetten om die na te leven. Soms krijgen we berichten van docenten die zeggen dat er weinig veranderd is. Ik dacht dat de heer Beertema een voorbeeld noemde. Dat zijn natuurlijk wel de «N=1»-situaties, maar iedere «N=1»-situatie is er een teveel, want er moet overal grote alertheid zijn. Een docent die dat constateert, kan ook zelf een bijdrage leveren. Je hoeft niet altijd naar een ander te wijzen, maar moet ook zelf je bijdrage leveren. Dat betekent heel concreet: basisregels handhaven, echt handhaven, niet mee gaan marchanderen, hoe ingewikkeld het soms ook is. Het tweede is: probeer die bewegingen in de school en buiten de school te beperken. Daar heeft het OMT ook op gewezen in een van de vorige adviezen. De laatste die we gisteren hebben gekregen was nummer 88. Ga een paar naar beneden en dan vindt u hem terug. Ze komen met een redelijk tempo. Het OMT heeft erop gewezen dat er juist buiten de school veel bewegingen zijn. U heeft in mijn brieven kunnen lezen dat we dat de scholen niet kwalijk kunnen nemen, maar ze hebben wel een verantwoordelijkheid. Pak het op samen met de gemeenten. Er zijn altijd enthousiaste wethouders die daar een bijdrage aan willen leveren. Pak het op met mensen die voor de veiligheid moeten zorgen op straat. Maak eventueel met winkeliers afspraken als er winkels in de buurt zijn.

Wat ook belangrijk is, is dat er in de school alleen onderwijs wordt gegeven. Op heel veel scholen gebeurt het niet – wat goed gaat, hoor je meestal niet – maar er komen helaas nog steeds voorbeelden naar buiten dat er toch nog een lerarenbijeenkomst is, dat soms toch nog ouders de school binnenkomen, dat er nog dit, dat er nog dat. Dat is in deze tijd gewoon niet verantwoord. Doe het niet, zeg ik tegen de bestuurders. En weet dat ik ze erop aanspreek. Vorige week heb ik daar via de raden weer apart aandacht voor gevraagd. Bij de raden was daar geen enkele twijfel over. Die zeiden: nee, dit moet niet gebeuren. Maar die weten ook dat er duizenden scholen zijn, dus er zullen er altijd nog tussen zitten waar het misschien toch gebeurt. Als dat toevallig ook nog net een school is waar een kind van een Kamerlid op zit, dan weet je dat het hier terugkomt en begrijpelijk, want het mag gewoon niet. Aan de andere kant, neem als ouder ook je verantwoordelijkheid. Spreek de school daar ook op aan. Je hebt ook een geleding in de medezeggenschapsraad zitten die namens ouders kan spreken, die namens docenten kan spreken. Dus nogmaals de dringende oproep van mijn kant: mensen, doe het niet! Ik snap dat het tegennatuurlijk is, want docenten die vroeger het eerst bij het fietsenhok stonden als de laatste bel ging, waren meestal niet de beste docenten, maar op dit moment is dat wel wat je van iedereen vraagt. Dat zal nooit wennen – laten we dat ook maar gewoon tegen elkaar zeggen – maar helaas is dat in deze tijd toch zoals het moet. Dus doe het alsjeblieft, want als we het niet doen, dan komen we misschien in de situatie waarin er toch weer dingen anders moeten, te beginnen in de bovenbouw. En dat is het laatste wat we willen.

De voorzitter:

De heer Kwint heeft nu toch nog een vraag.

De heer **Kwint** (SP):

Nog steeds eigenlijk.

De voorzitter:

Ja, en dan de heer Beertema.

De heer **Kwint** (SP):

Het was niet zo specifiek op het punt van de vorige twee. De Minister zegt dat het testpercentage bij docenten steeds redelijk stabiel op de 5 zit. Dat is ook niet zo gek, want als je in een lokaal lesgeeft waar het 6° is, krijg je ook sneller verkoudheidsklachten. En die 1,5 meter wordt in principe nog steeds gehandhaafd. Canadese onderzoeken laten zien dat de grootste transmissie van het virus tussen leerlingen onderling is, maar daarnaast ook van docent naar leerling, van leerling naar docent, van docent naar docent. Wanneer is ons eigen Nederlandse RIVM-onderzoek naar de overdraagbaarheid van het virus onder jongeren eindelijk af? Dat onderzoek zou al af zijn toen de scholen weer opengingen.

Minister Slob:

Dank voor het bruggetje. Ik was daar net aan toegekomen. Ik verbaasde me eerlijk gezegd echt over uw vraag wanneer het af is. Dat is inderdaad een discussie geweest. Toen de scholen dichtgingen op 15 maart – een datum om nooit te vergeten – leefden wij in de veronderstelling dat dat onderzoek binnen een paar weken afgerond zou zijn. Dat bleek uiteindelijk niet het geval te zijn omdat de onderzoeken gewoon werden doorgezet, op verschillende plekken zelfs. Toen ik u de vraag hoorde stellen, had ik het met één zoekopdracht gevonden. Toen dacht ik: nou, dit hebben we toch allemaal al besproken? En dat hebben we besproken. Ik heb het u klip-en-klaar in overleggen uitgelegd. En de heer Van Dissel heeft op 22 april in een briefing aan de Kamer precies uitgelegd op welke wijze zij dat onderzoek verder verbreed voortzetten.

Wat doet die? Allereerst wordt sowieso alle informatie over leeftijdscategorieën permanent verzameld. Dat we dit van die besmettingen nu weten, is daar een voorbeeld van. Het tweede is dat er heel nadrukkelijk via verschillende soorten onderzoeken wordt gekeken naar de stand van zaken. Hij heeft alles genoemd: het Nivel-peilstationonderzoek COVID-19, dat is gericht op de gezinssituaties, de PIENTER Corona studie, de literatuurstudies, waarbij ook gebruik wordt gemaakt van informatie uit andere landen. Waar wij in eerste instantie alleen op Chinese data moesten navigeren, kwamen later als eerste de data uit Scandinavische landen erbij. Denk aan Denemarken, waar de scholen eerder opengingen. Daarna kwam informatie uit al die andere landen, waar men ook onderzoek doet. Men deelt die informatie, want zo werkt dat in deze beroepsgroep. Men wil van elkaar leren en eigen data confronteren met data van anderen om te kijken of daar nog verschillen tussen zitten, waar men dan weer z'n voordeel mee kan doen.

Dus er is niet één afgerond onderzoek, zoals wij in eerste instantie dachten. Het is op allerlei andere manieren voortgezet. Alle kennis die er nu is, komt op basis van die verschillende onderzoeken tot stand. Op basis daarvan komen de adviezen van het OMT tot stand of heel specifiek soms van het RIVM alleen. Neem die specifieke studie naar de stijging van de absolute aantallen. Daar is het RIVM volgens mij naar aan het kijken. Iedereen doet gewoon wat hij daarin wil. Laten we daar nu klip-en-klaar over zijn. Ik vind het vervelend dat nog steeds het idee leeft dat we een beetje als gekke Henkie zitten te wachten op iets wat er nog steeds niet is en er eigenlijk al eeuwenlang had moeten zijn, terwijl hier knetterhard op andere manieren heel specifieke informatie wordt verzameld die gebruikt wordt om tot adviezen te komen en ook door ons als beleidsmakers wordt gebruikt om onze conclusies te trekken over wat we wel of niet moeten doen.

De heer **Kwint** (SP):

Niemand zegt dat er niet ook andere dingen gebeuren. Het gaat om het volgende. Het RIVM zegt bijvoorbeeld in de NRC: dat onderzoek is nog niet gestart, want wij merken nu dat de onderzoeksopzet toch wat ingewikkeld is en dat de GGD's het op dit moment niet aankunnen. Natuurlijk zijn er dan ook andere onderzoeken en komen er dingen uit het buitenland, maar lange tijd werd gezegd dat de overdraagbaarheid van het virus op kinderen best wel meeviel. Nu zien we dat de categorie 10–20 samen met de categorie 50–60 het hoogste aantal nieuwe besmettingen per week oplevert. Dan is het toch niet zo gek dat wij hierop blijven hameren en zeggen: zorg er nou voor dat je nou eindelijk eens een keer de onduidelijkheid over de overdraagbaarheid van het virus bij jongeren wegneemt?

Minister **Slob**:

A. Even gewoon op basis van de cijfers over de overdraagbaarheid of de transmissie, zoals we dat in vaktermen noemen. We weten op basis van alle onderzoeken die nu plaatsvinden, dat de transmissie van jongeren op volwassenen beperkt is. Ik heb net gezegd hoe we dat heel specifiek kunnen zien, omdat we al maandenlang cijfers bijhouden van docenten en pedagogisch medewerkers die getest worden. Die blijven op een heel beperkt level, zeker in vergelijking tot allerlei andere beroepsgroepen. Het tweede wat ik gezegd heb, is dat de cijfers nu wat oplopen, ook in de percentages. Dat heeft ermee te maken dat in andere sectoren nu soms gewoon... Ik bedoel, denk aan de restaurants en de kroegen, die dicht zijn. Dan is het logisch dat er op de plekken die je wel openhoudt en waar je probeert door te gaan, een stijging gaat plaatsvinden. Wat op dit moment wel een aandachtspunt is, echt op basis van wat er de afgelopen week weer aan informatie is binnengekomen, is dat we nu ook een enigszins absolute stijging zien. Daarvan heb ik u gezegd: dat wordt gelijk

onderwerp van nadere studie, want daar willen we wel achter kunnen kruipen. Dus je blijft voortdurend doorgaan. Ik ben zelf diep onder de indruk van met wat voor precisie en met hoeveel inzichten die mensen iedere keer opnieuw weer proberen de juiste duiding en analyses te maken, waardoor wij ons beleid kunnen maken. Dit doen wij op basis van de adviezen die zij op basis van hun informatie aan ons geven. Die zijn heel transparant en u krijgt ze ook iedere keer toegestuurd, deze week zelfs voor de 88ste keer.

De heer **Beertema** (PVV):

Even een nuancering of een verduidelijking eigenlijk: ik had het over scholen waar men eigenlijk niet het gevoel had dat er genoeg gebeurde en waar eigenlijk net zo werd gewerkt als pre corona. De Minister zegt terecht dat leraren die dat constateren, zelf verantwoording moeten nemen. De leraar waar ik me op baseer, is in Nieuwsuur geweest, dus die heeft wel degelijk zijn verantwoording genomen. Dat wilde ik nog even toelichten.

Minister **Slob**:

Op zich is het heel goed als iemand ook via de media ons toespreekt. Dat kan als je bij Nieuwsuur bent; dat is een gerenommeerd en gerespecteerd programma. Het is natuurlijk ook goed als het via...

De heer **Beertema** (PVV):

Dit is uitlokking, voorzitter, bijna een persoonlijk feit.

Minister **Slob**:

Het is natuurlijk ook goed als die persoon dat bespreekt met de vertegenwoordiger van de leraren in de medezeggenschapsraad, als hij dat niet zelf is, of heel concreet binnen het team waarvan hij lid is. Volgens mij is het een docent uit het voortgezet onderwijs, als ik hetzelfde beeld heb als u bij wie het is. Dan is het ook goed als hij op die wijze een bijdrage levert. Ik merk dat ik er zelfs soms wel een klein beetje – hoe zal ik het netjes zeggen? – narrig van word. Ja, narrig is wel een mooi woord. Het is hartstikke goed als mensen vertellen wat er gebeurt, maar soms gebeurt het in zo'n verwijtende zin dat ik denk: we leven in een tijd die echt mega ingewikkeld is. Ik ken in het onderwijs echt geen mensen die nu denken: laten we eens naar ons werk gaan en laten we eens gaan zorgen dat we in deze coronatijd de verkeerde dingen gaan doen. U heeft deze mensen ook complimenten gegeven. Iedereen heeft een ongelofelijke arbeidsinzet om er wat van te maken. Er wordt mega veel van deze mensen gevraagd, van degene die bestuurlijk verantwoordelijk is tot en met conciërges en iedereen aan toe. Ze lopen zich de benen uit het lijf en proberen echt de goede dingen te doen. Als er dan toch dingen fout gaan, dan denk ik: ja, het blijft mensenwerk. Het is goed dat we elkaar scherp houden, maar dan is het wel fijn als het gebeurt op de plekken waar uiteindelijk ook de verbeteringen moeten worden doorgevoerd. Als we elkaar kunnen helpen door wel dingen te delen waar we tegenaan lopen, die zijn misgegaan of die je beter kunt doen, dan is dat natuurlijk hartstikke goed. Dat kunnen we in deze tijd heel goed gebruiken.

De heer **Beertema** (PVV):

Helemaal eens met de Minister, behalve met de kwalificatie narrigheid. Ik vind narrigheid niet zo'n verkeerde eigenschap. Ik ben zelf 34 jaar narrig geweest en nu zit ik hier, dus het leidt wel ergens toe.

De **voorzitter**:

We genieten daar allemaal van.

Minister **Slob**:

Dat is inderdaad heel bijzonder. Ik heb er ook veel respect voor dat u nog steeds zo scherp bent ondanks zo veel jaren narrigheid. Dat is best heel knap en we waarderen het ook dat u weer in ons midden bent.

Voorzitter. Dan maak ik van de besmettingen even de overstap naar de al dan niet extra week kerstvakantie. U heeft het OMT-advies gelezen en u heeft natuurlijk ook wel gezien in wat voor kader dat geplaatst werd, namelijk dat het goed zou zijn als het onderzocht werd. Sommige mensen hebben daardoor al geconcludeerd dat er een extra week bij komt, maar dat is ietsje voorbarig, lijkt me. Sowieso gaat het OMT daar niet over. Ze hebben aangegeven dat het goed is als het onderzocht wordt. Zij plaatsten het niet in het kader van: omdat in de scholen nu de besmettingen oplopen, moet dit gebeuren. Nee, zij plaatsen het in een veel breder kader. Om in januari op de routekaart in de categorie waakzaam te kunnen komen, moeten er niet meer dan drie extra ic-opnames per dag zijn. Dat is die speciale categorie. Dan moeten er dus nog wel wat dingen gebeuren om de R-factor naar beneden te krijgen. In dat kader werd dit genoemd. Ik ben niet tegen discussies en ik ben ook niet tegen onderzoek. Ik merk wel dat de meningen daarover wat verdeeld zijn. Gisteren zat meneer Illy bij Op1. Hij zit overigens in het OMT. Hij gaf wel even een bepaald beeld. Hij zei: als we dit doen omdat de ouders dan thuis gaan zitten, is dat best wel een zwaar middel, om het even zo uit te drukken. Ik zeg hem dat ook wel na; dat is inderdaad een zwaar middel.

Laten we dat onderzoek nu dus maar gewoon afwachten. Wat mij betreft kan er nooit sprake van zijn dat er dan zomaar weer een week extra vakantie wordt gegeven, want die jongeren gaan echt niet op hun zolderkamer zitten. Dan gaan ze het dus weer op andere manieren verspreiden. Ik denk dus dat de heer Heerema terecht zei: dan zou dat ook gewoon onderwijs moeten zijn, maar dan onderwijs op afstand. Maar laten we nu geen conclusies gaan trekken. En als die conclusies worden getrokken, dan is 8 december de datum dat er dingen naar buiten gaan komen. Dat heeft de Minister van VWS gisteren ook gezegd. Mocht hier iets gebeuren – nogmaals, laten we het onderzoek afwachten; er zitten heel veel voors en tegens aan vast en onze inzet blijft om scholen open te houden – dan wachten we dat nu gewoon eventjes af.

Er werd hier aan mij gevraagd: wilt u dan ook het onderwijs erbij betrekken? Als ik dat niet zou doen, zou ik afwijken van een lijn die ik al maandenlang volg. Ik betrek ze heel intensief bij alles, van de bestuurders tot de leerlingen en de ouders. Ik kom er straks ook nog even apart op terug bij de examens. We spreken elkaar meer dan geregeld. Dat doe ik zelf in mijn bestuurlijke rol, maar ook mijn ambtenaren doen dat. Met name de twee die hier achter me zitten, kunnen daar alles over vertellen, maar die mogen dat nu niet doen van de voorzitter. Zij hebben ook heel intensief contact. Dat geldt ook voor alle ambtenaren die op andere manieren met hun dossiers betrokken zijn bij wat er nu in coronatijd gebeurt. Uiteraard zullen we nooit zomaar pats-boem vanuit de lucht iets gaan doen. Laten we nu maar even gewoon dat onderzoek laten plaatsvinden, want er is natuurlijk nooit iets mis mee om het te onderzoeken.

De voorzitter:

Er is een vraag van de heer Heerema.

Minister Slob:

Ik heb zelf geleerd: onderzoek alles en behoud het goede. Dat heb ik ooit meegekregen, en dat is ook hier heel erg van toepassing, denk ik.

De heer Rudmer Heerema (VVD):

Ik waardeer de insteek van de Minister in dezen. Het is goed om dat onderzoek te doen en ook goed dat de Minister, als ik het goed begrijp, aangeeft dat een verlenging van de kerstvakantie, zoals nu in het nieuws is, niet de voorkeur zou hebben. Er zou gewoon onderwijs moeten zijn,

juist om de achterstanden zo veel mogelijk te kunnen beteugelen. Ik wil hier eigenlijk ook meer aangeven dat het mij niet gaat om een besluit dat we nu zouden moeten nemen – we moeten inderdaad wachten op het OMT, op wat daaruit komt en wat het kabinet vervolgens voor beslissing gaat nemen – maar meer om een soort handreiking: zo staat mijn partij er in ieder geval in. Het zou doodzonde zijn als we de kerstvakantie zouden verlengen met een of twee weken, met alle effecten die dat heeft op het onderwijs voor die kinderen. Ik hoop dus dat u mij ook zo begrepen heeft, want ik had het niet anders bedoeld.

Minister Slob:

Ik heb u volgens mij heel goed begrepen. Nu moeten we met elkaar gewoon maar even onze plek kennen, denk ik. Als er iets onderzocht wordt, is dat natuurlijk nooit verkeerd om te doen. We moeten even afwachten hoe dat verder gaat.

Voorzitter. Ik was nog één vraag over besmettingen vergeten. Dat was de vraag van de heer Rog over de modelbrief van het RIVM. Die was inderdaad niet zo gelukkig. Die wordt dus aangepast. Het is belangrijk dat die veel meer aangepast wordt aan de situatie en op maat advies geeft, in plaats van dat er een soort algemene brief komt die alleen maar verwarring oproept. De reacties die daarop zijn gekomen, niet alleen politiek maar ook vanuit de sector zelf, zijn dus serieus genomen en leiden nu naar ik hoop tot verbetering.

De heer Rog (CDA):

Dat is fijn om te horen, want dat lijkt me ook echt recht doen aan de situatie. Nog één korte vraag daarover. Wordt daar dan ook een advies aan gekoppeld om er ook rekening mee te houden als er bijvoorbeeld eerstegraads familieleden zijn die tot de risicogroepen behoren? Je bent namelijk wel degelijk in nauw contact; dat erkent het RIVM straks ook in die modelbrief. Maar kan dat ook betekenen dat daar een advies aan gekoppeld wordt over hoe ermee om te gaan als er een besmetting op school plaatsvindt?

Minister Slob:

Op het moment dat ik aangeef dat het meer op maat moet zijn, ga ik ervan uit dat er ook rekening wordt gehouden met de specifieke omstandigheden waar personen in kunnen zitten, onder andere kwetsbare familieleden. Het wordt wel een aangepaste brief die ook op de website wordt geplaatst. U kunt dus zelf ook in ogenschouw nemen of u vindt dat daar voldoende recht aan is gedaan. Ik kijk even naar mijn ondersteuning. Is dat iets wat al snel gaat gebeuren? Dat is aan de GGD, begrijp ik. Dan zullen ze dat ongetwijfeld gaan doen wanneer het mogelijk is, want er zijn best wel veel vragen over binnengekomen. Dank dat u het hier ook even aan de orde heeft gesteld.

Mevrouw Westerveld (GroenLinks):

Nog even een vraag ter verduidelijking. Ik begrijp wat de Minister zegt over de vraag of die schoolvakanties een week langer moeten duren, en of je kinderen een week lang thuisonderwijs zou moeten geven; dat kan natuurlijk ook. Ik weet ook dat de Minister veel met het onderwijsveld praat. Mijn opmerking was vooral op het algemene gericht. Het onderwijsveld merkt namelijk dat er heel veel over hen in het algemeen wordt gesproken, ook in talkshows enzovoort. En daarom was mijn oproep, nogmaals, om echt vooral zo'n maatregel als het eventueel langer vakantie laten houden van het onderwijs, goed met hen af te stemmen. Maar begrijp ik het goed dat de Minister eigenlijk zegt dat we er nu niet van uitgaan dat dit de maatregel wordt, tenzij...

Minister Slob:

Kijk, zover kan ik natuurlijk niet gaan, en dat snapt u ook. Het OMT heeft aangegeven dat ze vinden dat er onderzoek moet worden gedaan. Dat gaat ook gewoon gebeuren. Dus we gaan niet al vooruitlopen op de uitkomsten. In het OMT-advies wordt letterlijk over vakantie gesproken. Nou, daarvan is het, denk ik, wel duidelijk. Ik vond het trouwens prachtig gisteren, en ik zag het in het Journaal terug, dat leerlingen van een school, ik dacht in Woerden, duidelijk zeiden dat ze dat eigenlijk helemaal niet fijn vonden. Dus ja, in zo'n tijd leven we ook, en dat zijn toch ook hele mooie dingen, dat leerlingen zelf aangeven: wij willen eigenlijk helemaal niet meer vakantie, want we zijn gewoon bang dat we daardoor weer grotere afstanden gaan krijgen. Dus ik denk dat dat ook helder is – en dat zeg ik ook in de richting van de heer Heerema die daar ook uitgesproken over was, en ik ben dat met hem eens – dat het nooit zo kan wezen dat je dan opeens een extra week hebt en zegt: wat gaan we dan eens doen? Nee, als er een extra week zou komen – en dan loop ik ook al vooruit op uitkomsten – dan zou het gewoon onderwijs op afstand moeten worden. Maar ik heb ook aangegeven dat dit in een breder kader is geplaatst, namelijk die R_0 naar beneden krijgen, en dat is echt een grotere discussie. En dat is ook een discussie van: oké, maar willen we dat dan op deze manier met elkaar; is dit dan de sector die die bijdrage moet gaan leveren? Dat zijn natuurlijk ook politieke wegingen die gemaakt moeten worden. Zover zijn we nog niet, dus dat komt wel op een later moment. De heer Illy was daar gisteren overigens, geloof ik, redelijk helder over aan tafel bij Op1.

Mevrouw **Westerveld** (GroenLinks):

Ja, maar soms is dat natuurlijk wel het probleem, dat je verschillende deskundigen echt wat anders hoort zeggen. Voor mijn beeld: de Minister zei dus dat daar in principe 8 december duidelijkheid over komt.

Minister **Slob**:

8 december is het moment waarvan ook de Minister van VWS gisteren heeft aangegeven dat wij, als wij richting de laatste maand van het jaar dingen gaan doen, daar op die dag besluitvorming over zullen hebben. Daar is alles op gericht. Natuurlijk weet je nooit wat er de komende dagen allemaal weer gaat gebeuren, dus dat weten wij ook niet. U weet hoe onvoorspelbaar het soms opeens kan zijn, maar dit is waar we nu staan. We denken dat dan die duidelijkheid zal moeten gaan komen. Voorzitter. Dan maak ik het overstapje naar de ventilatie. Daar zijn vragen over gesteld die ik ook wel begrijp. U dacht, toen u de berichtgeving hoorde, dat scholen aan het wachten waren op een subsidieregeling en dat die subsidieregeling pas in januari zou gaan komen, dus: wat is daar aan de hand? Ik denk dat het wel goed is dat ik u ook even verwijs naar de brief die ik gelijk in oktober heb gestuurd, waarin ik wel helder heb gemaakt op welke wijze ik nu verder met dit onderwerp wil omgaan, en ook duidelijk heb gemaakt hoe we met de beschikbare financiële middelen, 360 miljoen euro, om zouden gaan. Ik heb allereerst aangegeven dat we wel stoppen met die commissie, want die heeft gewoon haar werk gedaan en die gaan we ook niet – om het maar even zo te noemen – heel lang in het leven houden. Ik heb ze ook vriendelijk bedankt voor hun inzet in korte tijd; ze hebben echt veel gedaan, en daar was ik ze dankbaar voor. Maar we wisten ook dat we nog niet van alle scholen de informatie binnen hadden. En ik heb u aangegeven hoe ik daarmee om wilde gaan, want ik wilde niet dat de scholen die nog niet zover waren – sommige waren nog bezig – dan zouden gaan stoppen, omdat ze dachten: er is een rapport opgeleverd, en het is klaar. We zitten op dit moment op ongeveer 70% van de scholen, dus ik ben daar nog niet tevreden over. Maar alle informatie die daarna nog is gekomen, wordt dus via ons, het ministerie, doorgeleid naar dat grote interdepartementale beleidsonderzoek huisvesting, dat inmiddels gestart is, en waarvan in het voorjaar

van 2021 de uitkomsten zullen komen. Dus die informatie wordt daarbij betrokken. Dan kunnen ze ook de analyses maken, zoals we die bij de eerste tranche al gemaakt hebben. Waarschijnlijk zal het beeld ongeveer hetzelfde zijn: een deel van de scholen heeft het echt op orde, een deel van de scholen heeft het echt niet op orde, en een deel van de scholen kan het met een aantal ingrepen wel op orde krijgen. Dat was – zeg maar – een beetje globaal het beeld van het rapport in oktober. Dus op die wijze geleiden we het door. Ik blijf de vertegenwoordigers van de scholen, met name de raden, erop wijzen dat ze er bij de leden op aan moeten dringen dat ze dit doen. Ik kan me voorstellen dat de urgentie bij sommigen misschien een beetje is weggezakt toen het rapport er was, maar we willen die informatie wel betrekken bij het ibo. Dat is een. Het tweede is dat de snelste weg om het eerste geld richting de scholen te krijgen is om aan te haken bij een regeling van Binnenlandse Zaken. We maken geen eigen regeling. Mijn collega Ollongren van Binnenlandse Zaken was met een regeling bezig voor verduurzaming. Die had ook met scholen te maken. Dat was overigens een regeling waarbij 80% door de scholen moest worden betaald en 20% door de rijksoverheid. We zijn daarover in gesprek gegaan. Zij had wat geld daarvoor beschikbaar. Daar is nog wat geld aan toegevoegd. Zo hebben we er uiteindelijk voor kunnen zorgen dat deze regeling gebruikt gaat worden voor de eerste mogelijkheid voor scholen om via cofinanciering aan rijksmiddelen te komen. En we hebben die verdeling van 80/20 kunnen veranderen in 70/30, dus 70% zelf en 30% van de rijksoverheid. Dat was een mooie opsteker, want dat is meer geld dan er anders zou zijn gekomen.

We wisten dat het wel even zou gaan duren. U bent in een ander zaaltje ergens in dit gebouw of buiten dit gebouw over uitvoeringsinstanties aan het spreken en over hoe het daarmee gaat, dus u weet dat het even zal duren voordat we die regeling helemaal op orde hebben. Daar ga ik ook niet op een oneigenlijke manier op drukken. De inzet was dat het op 1 december klaar zou zijn. Men heeft daar wat meer tijd voor nodig omdat men recht wil doen aan het feit dat er verschillende soorten gebouwen zijn en dat je dan ook een staffel moet hebben in de bedragen die naar scholen toe gaan, want een school met een kleiner gebouw moet in verhouding niet meer geld krijgen dan een school met een veel groter gebouw waar veel meer in geïnvesteerd moet worden. Dat is ook nog iets waaraan gewerkt moet worden.

We moeten uiteraard ook zorgen met de collega's van Financiën dat de zaken op orde zijn en dat het helemaal klopt. Uiteindelijk kreeg ik te horen dat we 1 december net niet gaan redden, dus dat wordt 1 januari, maar de regeling wordt wel op tijd gepubliceerd. Dat betekent dat dat deze maand nog gebeurt. Dat zal waarschijnlijk de laatste dag zijn, maar deze maand, in november, wordt de regeling bekend. Iedereen die een beroep doet op de regeling en die al in oktober begonnen is, kan er gewoon een beroep op doen. Dus het is niet zo dat je het krijgt en daarna pas aan de slag moet gaan. Nee, als je vanaf het moment dat het bekend is geworden aan de slag bent gegaan, heb je gewoon recht op deze financiële ondersteuning. Laat ik daar nog één ding bij zeggen, misschien twee dingen. Wij vragen niet iets nieuws van scholen. Wij vragen scholen om te voldoen aan de normen die voortvloeien uit de bouwbesluiten en dan nog uitgesplitst in nieuwbouw en oudbouw, om het even huiselijk te zeggen. Er is dus voor scholen helemaal geen reden om te gaan zitten wachten. Het is wel heel fijn dat er ook een rijksbijdrage komt. Ik was hartstikke blij dat dat lukte, dat mijn collega van BZK meewerkte en dat wij dat dus redelijk snel met deze regeling konden doen. We hebben gezegd dat die eerste 100 miljoen via deze bijdrage komt. Als dat ibo is afgerond en de rest van de informatie is verwerkt, komt er weer een nieuwe mogelijkheid. Dan wordt dat restbedrag van 260 miljoen beschikbaar gesteld. Er wordt ook nog wat verdiepend onderzoek gedaan in het kader van dat ibo vanuit het

Kenniscentrum Ruimte-OK, dat ook met huisvesting bezig is. Dat wordt daar ook bij gebruikt. Maar scholen hoeven niet te wachten. Sterker nog, het zou fijn zijn geweest als ze bij die categorie hadden gehoord die het al voor elkaar had. Dat is niet het geval. Ik ga geen verwijten maken. Door de discussie over ventilatie en corona is de urgentie om te voldoen aan de normen weer groter geworden, maar los van corona wil je graag dat ieder kind in een gezond schoolklimaat zit. Zitten scholen dan nu, omdat ze zitten te wachten, in de kou? Bij de presentatie van het rapport was de voorzitter van de commissie er helder over dat dat helemaal niet nodig is, ook niet het als het gaat om wat de GGD daarover gezegd heeft. Het is wel belangrijk dat je nu al doet wat je kunt doen zonder dat er misschien technische ingrepen nodig zijn. Er zijn complete handreikingen gemaakt. Ik heb ze gisteravond ter voorbereiding op dit overleg weer een keer bekeken. Er is net weer een update geweest op 19 november, dus het zijn levende documenten. Die zijn ontzettend praktisch en heel handzaam. Ook als je technisch niet zo goed onderlegd bent – ik durf wel te zeggen dat ik bij die categorie hoor – kun je daar redelijk goed mee uit de voeten, laat staan als je nog iets technischer bent.

De heer **Rudmer Heerema** (VVD):
Dat ben ik niet, hoor.

Minister **Slob**:

O, ik dacht dat... Nou, oké. De techniek zit bij u waarschijnlijk meer in de sportbeoefening. Daar komt nog een keer bij dat scholen die verantwoordelijkheid al hebben, ook in samenwerking met gemeentes. U weet ook wat de reservepositie van scholen is. Die is 1,2 miljard voor het funderend onderwijs. Dit is een hele goede besteding als scholen zich afvragen waar ze hun reserves eens aan zullen besteden. Er zijn natuurlijk meer mooie bestedingen te bedenken. Ik weet ook dat het niet bij iedere school opgaat, maar even in z'n algemeenheid gesproken: hier kun je gewoon mee aan het werk. Als er dan wat onvrede is over het feit dat dat niet overall gebeurt, denk ik dat het belangrijk is dat die discussie in de scholen wordt gevoerd. Ik zal uiteraard over de signalen die wij binnenkrijgen, ook met de vertegenwoordigers van de schoolbesturen spreken, zodat zij daarop blijven aandringen.

In mijn eigen bestuurlijke overleggen is dit niet echt een groot onderwerp, behalve dat men het vervelend vond dat die subsidieregeling een maandje vertraagd was. Maar zoals ik het nu uitleg: zij is gewoon bekend. Maak je aanvraag. Het loket gaat 1 januari open. Dan kun je hem direct indienen, maar je kunt ook al gewoon begonnen zijn. Dat is volgens mij redelijk overzichtelijk. Men kan met de handreikingen ook gewoon onderwijs geven. Dat zie ik op allerlei scholen gebeuren. Nogmaals, die zijn heel praktisch en voor iedereen toepasbaar. Voorzitter, dat wat betreft de vragen over ventilatie.

De **voorzitter**:

De heer Rog heeft een vraag daarover.

De heer **Rog** (CDA):

Ik heb eigenlijk twee vragen. Zowel ik heb geconstateerd als de Minister heeft geconstateerd dat die scholen al sinds 2015 aan die eisen moeten voldoen, maar dat heel veel scholen er dus niet aan voldoen. Nu zitten wij in een bijzondere omstandigheid die het nog noodzakelijker maakt dat ze eraan voldoen. Mijn eerste vraag is: wat gaat de Minister nu zelf doen om die scholen in beweging te krijgen, zodat zij zich in verbinding stellen met de sector die dat binnenklimaat op orde kan krijgen? En twee, hoe kijkt hij naar de Arbeidsomstandighedenwet? Hoe zit het met leraren en ander onderwijspersoneel die in dit soort scholen les moeten geven? Dit kan

volgens mij niet. Volgens mij moeten we meer doen dan wat we doen, want het is niet op orde.

Minister Slob:

Dat is in principe geen nieuws, omdat dat voor de coronatijd ook al niet op alle scholen het geval was. Het is nu wel steviger op de agenda komen te staan. Het is bij wijze van spreken bij alle ellende die wij hebben misschien ook weer een voordeel dat daar eindelijk beweging in komt. Het is ook niet zo dat er helemaal niets gebeurt in de scholen. Heel veel scholen zijn heel snel in beweging gekomen. Sommige hebben geconstateerd het voor elkaar te hebben, maar de scholen waar het niet voor elkaar was, zijn aanvullend bezig geweest. Ik blijf er vanuit mijn positie op aandringen dat men blijft voldoen aan de normen. De inspecties die daarvoor zijn, moeten ook gewoon hun werk blijven doen. De GGD is er duidelijk over geweest dat kinderen niet opeens bij een open raam en met de jas aan in de klas hoeven te zitten, maar het is wel belangrijk dat alle maatregelen die genomen kunnen worden rond ventilatie, genomen worden, voor, na en tijdens de lessen met allerlei aanvullende, hele praktische dingen. Kijk naar die richtlijn. Dat gaat tot en met tochtstrippen aan toe en weet ik veel wat allemaal. Zorg ervoor dat er op gezette tijden ook weer goed verwarmd wordt, enzovoort, enzovoort. Daar blijf ik gewoon op aandringen.

Wat wij vanuit onze kant hebben gedaan, was zeer ongebruikelijk, want dat zit helemaal niet in mijn pakket. Wij hebben ervoor gezorgd dat er extra geld gekomen is en proberen dat op de goede plekken terecht te laten komen. De scholen moeten daar dan ook gebruik van maken. Het zou toch van de gekke zijn als dit geld straks blijft liggen omdat men het te veel werk vindt om in beweging te komen? Dat is niet wat wij met elkaar voor ogen hebben. Dat gebeurt gelukkig ook niet op alle plekken.

De voorzitter:

De heer Rog.

Minister Slob:

Dus daar zullen we mee bezig moeten blijven.

De heer Rog (CDA):

Maar heel concreet. Dus de inspectie houdt toezicht. Worden scholen er ook op aangesproken als ze niet in de benen komen en die leraren en leerlingen lopen te vernikkelen in die lokalen? En waar kan een leraar terecht wanneer de boel door nalatigheid – ik zeg het toch maar even zo – niet op orde is en hij dus in een ijskoud lokaal moet lesgeven? Waar kan die leraar naartoe?

Minister Slob:

Twee dingen. Ten eerste heb ik geen signalen of rapportages van de inspectie gehad dat men daar heel concreet tegenaan loopt. Dat houd ik natuurlijk in de gaten. Ik zal dat ook nog heel specifiek navragen. Overigens, dat uw vragen niet zijn beantwoord komt omdat ze nog bij VWS liggen. Daar moeten de antwoorden verder vandaan komen. Dat heb ik volgens mij de vorige keer al gezegd. Dat gaan we nog even extra na, want wat mij betreft hadden ze al beantwoord kunnen zijn. Dat zal ook wel gebeuren. Er liggen daar natuurlijk ongelofelijk veel vragen op dit moment. Ze zijn echt overbelast, dus laten we ook een beetje mild zijn richting hen.

Ten tweede, waar kunnen leraren terecht? In aansluiting op wat ik net tegen de heer Beertema zei: het belangrijkste is allereerst dat je dat in de school met elkaar bespreekt. Als je in een school werkt en merkt dat er geen enkele actie wordt ondernomen... We hebben ook tegen scholen gezegd dat ze hun docenten en ouders moeten informeren over de stand

van zaken. Is dat nog niet gebeurd, trek dan aan de bel. Laat dat gewoon weten. Dat mogen zij van de school verwachten.

Als ze het wel inzichtelijk hebben gemaakt, valt er daarna misschien een enorme stilte omdat ze zitten te wachten op geld uit Den Haag. Dan zeg ik het volgende. Dat geld is gewoon beschikbaar. Maak je plannen. 70% moet je zelf regelen. Ga ook met je gemeente in gesprek, want het eerste loket is de gemeente. Het is ook goed dat die daar met elkaar over in gesprek zijn. De gemeente heeft ook een verantwoordelijkheid voor onderwijsgebouwen en is soms ook gewoon eigenaar van gebouwen. Die zullen ook moeten leveren. Dat houden wij uiteraard ook in de gaten. Ik ben zelf ook heel benieuwd naar wat het onderzoek van het ibo verder zal opleveren, want het is natuurlijk een breder verhaal dan de ventilatie, waar de schijnwerpers nu echt goed op staan. Dat werd misschien ook weleens een keer tijd.

De heer **Van Meenen** (D66):

Ik denk overigens dat die docenten in laatste instantie bij de Arbeidsinspectie terecht kunnen. Dat is natuurlijk niet het eerste waar je naartoe wilt, maar je moet het ook niet uitsluiten. Ik ben blij dat de Minister het aan het eind even over de gemeenten ging hebben. Het gaat hier de hele tijd over de verantwoordelijkheid van de scholen en de schoolbesturen, maar veruit de meeste schoolgebouwen in Nederland zijn onder verantwoordelijkheid van de gemeente gebouwd. Ik vind dat die veel meer op hun verantwoordelijkheid moeten worden aangesproken. Zoals het met alles is: het gaat op sommige plekken heel goed. Kijk bijvoorbeeld naar Amsterdam, waar al jaren een plan is om alle scholen onder andere van goede ventilatie te voorzien. Dat is uitgerold en bewijst nu zijn nut. Maar er zijn ook gemeenten waar helemaal niets gebeurt. Mijn vraag aan de Minister is eigenlijk: wil hij via de VNG of anderszins zorgen dat de gemeenten hier veel meer op aangesproken worden, ook als het bijvoorbeeld gaat om voorfinanciering waar dat aan de orde is? We weten dat dat geld komt. Daar mag op heel veel plekken wat meer actie op verwacht worden.

Minister **Slob**:

Mooi dat dat voorbeeld van Amsterdam een keer genoemd wordt. Ik dacht: laat ik het nu zelf niet noemen, want ik heb dat al vijf keer gedaan. Maar dat is inderdaad een voorbeeld. Aan de andere kant hebben grote gemeenten soms iets meer mogelijkheden om dit te doen, maar ze hebben het ook gewoon gedaan. Ze hadden het ook in andere dingen kunnen investeren. Gelukkig is dit op allerlei andere plekken gebeurd. De Vereniging van Nederlandse Gemeenten was ook vertegenwoordigd in de commissie die mede dit rapport heeft gemaakt. Daar hebben ze de aanbeveling gedaan om nu niet te stoppen maar verder door te gaan met onderzoeken. Dus die hebben we echt in het blikveld. Het is wel belangrijk dat men elkaar lokaal opzoekt. Dat verschilt ook weer heel erg per gemeente. Door de wijze waarop de subsidieregeling van BZK is ingericht, moeten gemeenten daar nadrukkelijk bij betrokken worden, dus laat dat ook echt gebeuren. Ik snap best dat ze denken: moeten we al die ellende nou over ons afroepen? Want het is nog wel wat werk. Aan de andere kant is het eigenlijk gewoon achterstallig onderhoud, waar een keer wat aan moet gebeuren. Nu zijn er mogelijkheden om dat ook met geld van de rijksoverheid te doen. Laat dat niet passeren, ook in het belang van een gezond binnenklimaat voor alle leerlingen, want een gezond binnenklimaat leidt ook tot betere leerresultaten. Ook dat weten we.

De heer **Van Meenen** (D66):

Zeker. Dat weet ik. Mag ik uit deze reactie van de Minister opmaken dat het kabinet de gemeenten hier ook formeel op gaat aanspreken? Want het

is mooi om dat hier een keer tegen elkaar gezegd te hebben, maar de boodschap moet ook echt naar de gemeenten toe dat dit niet langer zo kan: aan de slag. Spreek ook je eigen school aan, waar de verantwoordelijkheid ligt, maar ga niet op elkaar zitten wachten. Ik denk dat dat op heel veel plekken nu het geval is.

Minister **Slob**:

Ik heb aangegeven dat ik vanuit mijn formele verantwoordelijkheid richting de raden zou gaan, maar ik zal ook zorgen dat er een duidelijk signaal richting de Vereniging van Nederlandse Gemeenten gaat. U weet dat de onderwijswethouders zich ook vanuit de VNG verenigd hebben. Met hen hebben wij regelmatig contact, dus dat zullen we zeker doen. U bent van een partij die landelijk is vertegenwoordigd in allerlei gemeenten. Ook op die manier kunnen dingen aan de orde worden gesteld. Het is inderdaad niet goed als we allemaal op elkaar zitten te wachten, want dan gebeurt er niks.

Voorzitter. Ik maak de overstap naar de examens. Wij bekijken met elkaar heel zorgvuldig allerlei mogelijkheden om die in deze coronatijd zo goed mogelijk doorgang te kunnen laten vinden. Als dat niet kan, bekijken we wat er eventueel anders moet dan wat we normaal gewend zijn. Met normaal bedoel ik niet wat we in het voorjaar hebben gedaan, in de eerste coronagolf, maar wat wij voor die tijd gewoon waren. We zijn echt heel goed in overleg met alle betrokken partijen, tot en met de leerlingen, de vertegenwoordigers van de leerlingen. Zelfs de leerlingen van het vso, die nog geen officiële plek hebben aan de overlegtafel, hebben al een waarnemingsfunctie gekregen. Ze mochten meer dan alleen luisteren. Ze mochten ook wat zeggen. Zo zijn we ook. Dus we zijn daar breed mee bezig. Ook de ouders zijn vertegenwoordigd. Het vervolgonderwijs is er nadrukkelijk bij betrokken, want uiteindelijk krijgen zij de leerlingen ook. Er komt steeds meer informatie binnen, maar we zitten nog te wachten op het Oberononderzoek, dat vrij snel gaat komen.

Uiteindelijk hebben we in goed overleg tegen elkaar gezegd: we kunnen nu misschien al een paar dingen die we aanvullend willen doen, naar buiten rijden, om het maar even beeldend te zeggen, maar dat is nog niet het complete verhaal. Wij doen het liever in één keer. We willen wel dat het voor de kerstvakantie bekend is. Iedereen was ervan overtuigd dat dat nog een goed moment was. De bedoeling is dat we de tweede week van december definitieve conclusies kunnen trekken. Uiteraard informeer ik u daar zo snel mogelijk over. Dat wij nu nog geen conclusies hebben getrokken komt ook doordat we niet het halve verhaal willen vertellen maar in één keer duidelijkheid willen bieden voor de rest van het jaar. Wij denken dat met elkaar te kunnen doen. Daarbij trek ik breed op met de mensen, tot en met vertegenwoordigers van de leerlingen.

De enige uitzondering die wij hebben gemaakt is bij het cspe, rond de beroepsgerichte vakken in het vmbo, omdat daar de informatie vanbinnen was. In het servicedocument hadden wij de afspraak gemaakt dat we dat in november zouden doen. Dat kon ook. We hebben daar een streep doorheen gezet. De eindtermen die daarbij horen, moeten nu in het schoolexamen worden meegenomen. De cspe-examens zijn beschikbaar voor de scholen, met het dringende advies om die gewoon te gebruiken. Dat ziet het mbo ook graag als vervolgonderwijs. Die duidelijkheid hebben wij hun al kunnen bieden. Dat geeft ze lucht en ruimte, ook omdat de achterstanden in de praktijkvakken groot waren omdat er heel veel in die eerste periode niet kon. De rest komt dan later. Met de rest bedoel ik de avo-vakken en de staatsexamens, wat overigens meer is dan alleen het vso. Ook daar gaan we dan conclusies proberen te trekken. Daar loop ik nu niet op vooruit. Dat komt in december.

Overigens is er een enorme eensgezindheid – niks geen lobby's van wie dan ook, zeg ik tegen de heer Beertema – om maximaal te proberen datgene te doen wat wij in normale omstandigheden ook zouden willen.

Maar het realisme is er ook dat misschien niet alles mogelijk is. We zorgen dat we uiteindelijk de keuzes maken waardoor het diploma de toegang borgt voor alle leerlingen naar vervolgonderwijs in Nederland maar ook internationaal, zoals we dat de laatste keer, in die heel bijzondere situatie waarin het ook niet anders kon, ook uiteindelijk met elkaar hebben kunnen afspreken.

De heer **Van Meenen** (D66):

Afgelopen maart – het klinkt al heel lang geleden, maar eigenlijk is het nog betrekkelijk kortgeleden – heeft de Minister met één pennenstreek het centraal examen en de eindtoets geschrapt. Dat heeft onze instemming. We hebben daar geloof ik zelfs nauwelijks over gesproken hier, maar we hebben tot in juni zitten bakkeleien, zeg ik dan maar even in mijn eigen woorden, over de examens in het vso. Dat zou ik dit jaar echt willen voorkomen. Dat geldt voor beide besluiten overigens. Het is goed dat er ook een vertegenwoordiging van het vso aan tafel zit, dat ze er als toehoorder zitten, maar geef ze gewoon de rol die ze verdienen en luister naar ze, want er zijn natuurlijk nog allerlei punten van vorig jaar over die aandacht vragen. Ik denk aan het aantal herexamens, de certificaten, de rol van de bijzittende docent, et cetera. Het lijkt mij goed om daar ook nu meteen helderheid over te geven.

Mijn punt is het volgende, maar dan kijk ik ook een beetje naar de collega's. Bij de bestrijding van het virus moeten wij als onderwijswoordvoerders altijd een beetje terughoudend zijn, maar over dit onderwerp mogen en moeten wij nou eens eindelijk echt iets zeggen. Ik zou willen dat het kabinet geen besluit neemt voordat de Kamer hierover gesproken heeft. Dat heb ik ook in mijn eerste termijn gezegd. Ik weet niet hoe de Minister daarnaar kijkt. Ik vind dat wij daar iets van moeten kunnen zeggen.

Dan maak ik het maar meteen af, voorzitter: dat geldt ook voor de eindtoets. We zien nu al dat er achterstanden zijn, ook in het basisonderwijs. Die hebben gevolgen voor de resultaten bij de eindtoets. Die zullen wellicht ook gevolgen hebben voor de levens van jonge kinderen. Ik vind dat wij ook oog moeten hebben voor wat dat precies betekent. Moet dat bijvoorbeeld ook iets gaan betekenen voor de inrichting van brede brugklassen, gemengde adviezen en alles waar we vorig jaar ook over gesproken hebben? Dat zou ik graag meegenomen zien in datgene wat wij van de Minister kunnen verwachten in december.

Minister **Slob**:

Een paar dingen naar aanleiding van wat de heer Van Meenen zei. Hij gaf aan dat de Kamer terughoudend moest zijn op het vlak van corona. Dit is ons zevende overleg. Volgens mij ben ik, los van de Minister van VWS, een van de bewindspersonen die het meest met de Kamer spreekt. Dat geeft niet want het is een sector waar heel veel in omgaat. Het is belangrijk dat we dat doen. Dat is één. Het tweede is dat ik altijd alle partijen betrek bij de keuzes die wij maken. We proberen als het maar even kan tot keuzes te komen die gedeeld kunnen worden, maar uiteindelijk heb ik een eigen verantwoordelijkheid als bewindspersoon voor het maken van keuzes.

U kent mijn werkwijze. Ik word daar ook weleens om bekritiseerd, maar ik geloof dat dat echt werkt. Als je tot keuzes kan komen die echt gedragen worden door degenen die het moeten uitvoeren, dan zal dat het meeste resultaat in de praktijk hebben in plaats van ze top-down te bombarderen met allerlei missives van bovenaf. Maar uiteindelijk ben ik eindverantwoordelijk. Als ik u bericht over wat we willen gaan doen, dan is dat ons standpunt. Uiteraard heeft de Kamer het grondwettelijke recht om te reageren op alles wat het kabinet besluit of voorstelt en daar eventueel wat anders van te vinden.

Op deze manier probeer ik te werken, ook richting het vso. Wij hebben dat allebei niet echt fijn gevonden en zijn daar nog heel lang mee bezig geweest, maar dat had soms ook te maken met een verschillende verantwoordelijkheid en mogelijkheden die al dan niet gezien werden. Ook dat kan natuurlijk weleens een keer gebeuren. Maar als vertegenwoordigers iets inbrengen, is dat niet altijd onverkort ook het eindresultaat. Het is ook altijd een kwestie van argumenten uitwisselen en kijken waar je met elkaar kunt komen. In dat proces zitten wij nu. Ik hoop u daar zo snel mogelijk in december over te informeren. Wie weet lukt het nog om daar dan ook nog snel over te spreken, maar dat is uiteraard aan uw Kamer.

De heer **Van Meenen** (D66):

Ja, precies. Dat was ook mijn punt. We hoeven niet aan de Minister te vragen of wij daarin een rol kunnen nemen, maar het helpt als het besluit op een zodanig moment komt dat de Kamer daar nog over kan spreken voor de kerst. Dat lijkt me in ieders belang. Dat was eigenlijk mijn voornaamste punt.

Minister **Slob**:

En we proberen de standaard hoog te houden. Dat zult u ook begrijpen, zeg ik ook in de richting van de heer Heerema.

De heer **Van Meenen** (D66):

Ik wil nog even vragen hoe de Minister dan kijkt naar de eindtoets, want daar is hij nog niet op ingegaan.

Minister **Slob**:

Ja, twee dingen. Wij zijn in overleg om te kijken wat er mogelijk is. U heeft daar nu geen vraag over gesteld, maar daar bleef ik toch eventjes achter hangen toen ik de derde rapportage van de inspectie las. U weet dat we ervoor gekozen hadden om de eindtoets vorig jaar niet door te laten gaan. In die omstandigheid was dat uiteindelijk, alles afwegende, het beste, maar we wisten dat dat ook gevolgen zou kunnen hebben voor een x-percentage leerlingen. Dan praat je vaak over 5.000, 6.000 leerlingen die misschien niet op het niveau terecht komen waar ze anders, alles afwegende, met het oog op de eindtoets en het schooladvies toch terecht zouden komen. Dat is precies de categorie leerlingen waar wij bijzondere aandacht voor moeten hebben, want die zitten soms niet in de meest kansrijke situaties.

Ik heb toen de afspraak gemaakt met het voortgezet onderwijs dat het daar heel alert op zou zijn in de eerste periode. Er is ook nog een soort bijsluiter bij het schooladvies gegaan: let even op bij deze leerling, enzovoort, enzovoort. Dus dat hebben we best goed geregeld. Zoals u, denk ik, ook heeft gelezen zegt de inspectie nu eigenlijk dat niet alle scholen daar direct op acteren. Er is toch nog een percentage vo-scholen die daar nog niet zo veel mee hebben gedaan. De inkt van het rapport is nog maar net droog – ik weet het ook nog maar net – dus ik heb het nog niet kunnen doen, maar ik ga daar met het voortgezet onderwijs over in gesprek. Juist het niet door laten gaan van de eindtoets heeft tot gevolg dat een bepaalde categorie kwetsbaar is. Daar moeten we alert op zijn in het vervolgonderwijs, omdat ze mogelijk niet op het goede niveau zitten in die zin dat ze niet boven hun niveau zitten, maar misschien zelfs onder hun niveau. Daar moet op geacteerd worden, dus daar ga ik verder over in gesprek. Dat hadden we ook afgesproken. Het zal ongetwijfeld op heel veel scholen wel gebeuren, maar op scholen waar dat niet gebeurt, is dat echt een tekort.

Dan de vraag van de heer Van Meenen over het wel of niet doorgaan van de eindtoets dit jaar. Mijn inzet is om die wel te laten doorgaan vanwege deze leerlingen. We kijken met het onderwijs onder welke omstandig-

heden en condities dat kan. Ook daar zal ik u nog voor de kerst over berichten, omdat wij helderheid willen bieden. Dat is nog onderwerp van gesprek, maar dit rapport van de inspectie geeft aan dat we heel goed moeten opletten en dat we met elkaar – dat bedoel ik breed; ook het onderwijs zelf – ten volle onze verantwoordelijkheid moeten noemen, juist voor de leerlingen die door deze omstandigheden misschien net niet op de goede plek zijn terechtgekomen, want dat kan enorme gevolgen hebben voor hun verdere ontwikkeling en dat willen we natuurlijk niet.

De heer **Van Meenen** (D66):

Dat zijn goede laatste woorden, want de gevolgen zijn in ons stelsel nu eenmaal heel groot. We hebben het hier vaker over vroege selectie en de nadelen daarvan. Dat wordt eens te meer duidelijk. Er moet rekening worden gehouden met de gevolgen voor zowel het examen als de eindtoets bij achterstand, die nu aantoonbaar is. De inspectie, Oxford...; ik hoef het allemaal niet te herhalen. Afgelopen schooljaar was het argument om terughoudend te zijn met het bijna afdwingen van brede brugklassen dat dat allemaal niet meer kon, dat het te laat was, et cetera. Dat argument is nu niet meer geldig. Ik zou graag zien dat de Minister langs die lijn een stevig standpunt inneemt. Ik stel voor dat we dat horen tegen de tijd dat we in december over dat examen gaan praten.

Minister **Slob**:

Ik snap uw opmerking over brede brugklassen. Ook die helpen. Als je daarin zit, kun je makkelijker op- of afstromen dan wanneer je in een categorale brugklas zit, om het even zo te noemen. Belangrijk is dat de scholen hun verantwoordelijkheid voor deze leerlingen nemen en dat ze, zoals we ook hadden afgesproken – misschien is dat wat te vroeg in het schooljaar geweest – tijdig bepalen of de plek waar een leerling geplaatst is vanwege het schooladvies de goed plek is of dat dat moet worden aangepast. Dat is een hele cruciale. Daar zal ik ze opnieuw mee confronteren. Dat hebben we afgesproken. Dat moet gewoon gebeuren. Het inspectierapport gaf ons het signaal: let op dat dit niet... Misschien ook in alle hectiek en drukte, ook op scholen. Ik heb al eerder gezegd dat dit mega-ingewikkeld is en dat niemand naar school gaat met de gedachte: we gaan eens even zorgen dat deze leerling ook de komende maanden nog op de verkeerde plek zit. Zo werkt dat natuurlijk niet, maar als dat wel het geval is, moet er gehandeld worden. U kunt erop rekenen dat ik u zal informeren over wat dat verder oplevert.

Voorzitter. Dan maak ik de overstap naar de achterstanden. Dat heeft hier eigenlijk mee te maken. Ik snap alles wat hier gezegd is door iedereen over de achterstanden en de zorgen daarover. Dat zijn ook mijn zorgen. Het allermooiste zou zijn dat er, ondanks corona en alle beperkingen, geen achterstanden opgelopen worden. De realiteit is helaas anders. Daar zijn we ons overigens vanaf het begin bewust van geweest. Toen de scholen dichtgingen, was de noodverordening binnen een week gewijzigd en konden er toch weer kinderen naar school, niet omdat hun ouders in vitale of cruciale beroepen werkten of hoe we ze ook noemden, maar omdat zij kwetsbaar waren, soms letterlijk kwetsbaar maar soms ook qua leerontwikkeling. Daarna hebben we flink geïnvesteerd, ook in devices. Er zijn zo'n 15.000 devices via SIVON naar de scholen gegaan. U heeft in mijn brief van ik geloof 16 november, anders van 10 november en anders van 23 november – u heeft er vier gehad in tien dagen tijd, geloof ik – kunnen lezen dat die devices nog onverkort voor de schoolbesturen inzetbaar zijn. Als een schoolklas nu toch naar huis moet, kunnen die devices gelijk gebruikt worden. Er kan ook gezorgd worden voor een wiferverbinding in die enkele situatie dat die er niet is. Het is gewoon vervelend als dat zo is. Daar heeft de heer Van Meenen destijds veel aandacht voor gevraagd. Dat wordt ook doorgetrokken. Dat geldt ook voor de licenties voor lespakketten. Dat is allemaal doorgetrokken naar deze tijd.

Ik heb nog 3 miljoen extra beschikbaar gesteld. We gaan ervan uit dat dat voor dit moment voldoende is. Mochten wij signalen krijgen dat dat niet voldoende is, dan gaan we opnieuw kijken, maar dit is aanvullend op alles wat we al gedaan hadden. Daar kan het voor ingezet worden. Telt u even op wat we de afgelopen maanden hebben gedaan – ik geloof dat we richting een miljard gaan – en wat er sinds oktober richting het funderend onderwijs is gegaan – voor een deel ging het ook naar het mbo. Dat is gewoon heel fijn. Er wordt vanuit het kabinet en door de Minister van Financiën maximaal meegewerkt. Als het echt nodig is, dan kan het. Dan komen er gelden beschikbaar.

Het geld dat in eerste instantie, al voor de zomer, beschikbaar is gekomen om de achterstanden weg te werken, was beschikbaar voor het hele cursusjaar. Sommige scholen hebben direct al zo een aanvraag gedaan dat ze niet meer in een tweede ronde mee hoefden te doen. Vso-scholen hebben ook aanvragen gedaan. Sommige vallen onder de vlag van een grotere scholenorganisatie. Dan wordt vanuit het schoolbestuur de aanvraag gedaan en gaat het ook naar vso-scholen toe. De inspectie heeft aangegeven dat ongeveer een kwart van die scholen zelfstandig een aanvraag heeft gedaan. Kortom, ook zij participeren volledig, maar het is niet alleen een kwestie van geld. Dat is wel belangrijk. Dat kan ook ingezet worden, maar het is ook een kwestie van maatwerk leveren. Ik heb gezien dat men juist in het vso heel gericht maatwerk probeert te leveren voor leerlingen om de achterstanden weg te werken en dat men niet is gaan wachten tot er een keer subsidiegeld beschikbaar was.

Dat is overigens wat ons betreft dé manier om het geld heel gericht terecht te laten komen waar men het nodig heeft. Dat zijn niet alleen scholen die veel leerlingen hebben met een lage SES, om het even in het jargon te zeggen, zeg ik tegen de heer Van Meenen. Die doen ook in de eerste ronde een beroep op die middelen, zoals heel veel scholen. In het voortgezet onderwijs is dat iets minder dan in het primair onderwijs, maar de verhoudingen in het voortgezet onderwijs liggen ook iets anders, ook rond de gelden die daarvoor beschikbaar zijn. Maar daar wordt echt een beroep op gedaan. We zijn met elkaar bezig die verantwoordingslast laag te houden. Dat is een verzoek van uw kant. Daar zal ik u over informeren als dat definitief is afgerond.

Dat er enigszins een verantwoording moet zijn en dat we graag willen volgen waar dat geld terecht komt, zult u begrijpen. Het zijn grote bedragen. Die eis wordt ook vanuit Financiën gesteld. Anders krijgen we straks wel wat via de Algemene Rekenkamer te horen, want die houdt ook altijd in de gaten of de middelen doelmatig worden besteed. Aan de andere kant willen wij scholen maximaal de ruimte bieden om het in te zetten op de manier waarop en de plek waar zij denken dat dat nodig is. Daar is dat andere geld, die 210 miljoen, bij gekomen. Dat kan met name worden ingezet om menskracht in te zetten. Dan praten we niet alleen over bevoegde docenten – dat zal best nog een zoektocht zijn – maar ook over OOP'ers, extra schoonmakers en mensen die de logistiek in en rond de school organiseren. Daarnaast – ik noem het maar even de Koolmeesbanen; ik weet niet of hij dat leuk vindt, maar hij is daar wel het opperhoofd van – kunnen de specifieke coronabanen ingezet worden. Dus op allerlei manieren proberen wij de scholen ook in financiële zin te faciliteren zodat het zo veel mogelijk terecht komt op de plekken waar men het geld wil hebben. Daarom kiezen we voor deze specifieke subsidie-regelingen. Je kan het ook over het land uitsproeien, maar dan ga je het behoorlijk verdunnen en heb je een kans dat het effect uiteindelijk veel minder is. We volgen uiteraard nauwgezet de wijze waarop deze gelden worden aangevraagd en besteed. Het Oberon-onderzoek, waar we nu nog even op wachten, wordt ook gebruikt bij de examens. We gaan dat iedere maand herhalen, om bij de scholen heel specifiek navraag te doen over hoe zij de situatie rond achterstanden inschatten, en hoe ze de wijze waarderen waarop het geld, als ze daarvan gebruikmaken, wordt besteed.

Ze kunnen daarin eventuele wensen doorgeven. Ook op die manier proberen we de vinger aan de pols te houden. Er wordt dus ongelofelijk hard, gelukkig ook met veel geld, gewerkt.

De heer **Kwint** (SP):

Dank aan de Minister voor die uitleg. Ik heb daar nog wel twee specifieke vragen over. Mag die 210 miljoen euro extra nou ook voor docenten uitgegeven worden? Ik zie de Minister ja knikken, dus dat is dan alvast duidelijk.

Dan kan ik meteen mijn tweede vraag erachteraan stellen. Ik heb een vraag over de inzet van de onderwijsachterstandenmiddelen buiten of binnen schooltijd, vooral in relatie tot het vso, maar niet alleen het vso. Mag je ook binnen schooltijd die achterstanden wegwerken? Sommige kinderen zijn immers fysiek of psychisch niet in staat om na school nog even twee uur in het gebouw te blijven.

Minister **Slob**:

Twee dingen. Binnen schooltijd kun je natuurlijk altijd achterstanden wegwerken. Dat is zelfs een permanente opdracht voor scholen. Dat is ook in coronatijd zo. Daar kun je dus in de schooluren werk van maken. In het vso gaat men heel specifiek met leerlingen aan het werk en biedt men maatwerk. Het extra geld is juist ook bedoeld om extra dingen te doen. Dan kun je aan verlengde schooldagen denken, of aan wat op sommige plekken in de afgelopen maanden al op fantastische manieren is gebeurd rond de zomerscholen. Denk even aan wat men in Rotterdam heeft gedaan. Ik ben nog steeds diep onder de indruk van hoeveel leerlingen men daar heeft bereikt, door heel specifiek en heel gericht programma's, in combinatie met sport en cultuur, aan te bieden en deze leerlingen te helpen. Dat zijn dus dingen die je aanvullend kunt doen. Dat gebeurt inderdaad in de vakanties, in verlengde schooltijd en dergelijke. Daar moet dan geld voor zijn, omdat je mensen extra laat werken buiten de normale uren die van ze gevraagd worden, en soms ook extra mensen moet aantrekken. Daar kan dat geld dan voor gebruikt worden. Het is dus en-en. Het is je werk doen op school, wat al normaal bij de taak hoort, maar ook het financieel faciliteren als er aanvullend dingen moeten gebeuren. De subsidieregeling is inderdaad bedoeld om dat mogelijk te maken.

De heer **Kwint** (SP):

Dat snap ik, maar mijn vraag zit «m in het volgende. Aanvullend dingen doen kan niet alleen maar buiten schooltijd. We gebruiken nu de hele tijd het voorbeeld van de vso-leerling, ik denk omdat het het vaakst zal voorkomen. Daarvoor kan het ook helpen als er tijdens schooltijd een extra docent is die heel specifiek aan de slag gaat met de achterstand die één kind heeft opgelopen. Ik weet oprecht niet of wegwerken van onderwijsachterstanden exclusief met activiteiten buiten schooltijd de meest efficiënte besteding van middelen is wanneer je die ook zou kunnen uitgeven aan in principe hetzelfde, namelijk het wegwerken van onderwijsachterstanden, maar dan in een klein groepje of een-op-een binnen de lestijd.

Minister **Slob**:

In principe is dit eigenlijk al een beetje een achterhaalde discussie, omdat we dat andere geld erbij gekregen hebben. Voor de zomer is dit geld beschikbaar gekomen in een eerste tranche. Nu is er de tweede tranche. Dat loopt dus allemaal. U weet dat ik er zelfs nog – wat was het? – 39 of 37 miljoen extra bij heb gedaan, omdat we conform de subsidieregeling eigenlijk scholen zouden moeten gaan teleurstellen. Ik vond het gewoon niet uit te leggen dat je dan tegen een school met fantastische plannen sorry moest zeggen omdat we voor de tweede tranche een bepaald

bedrag hadden gereserveerd en het geld op was. Dat hebben we dus ook geregeld. Nu is die 210 miljoen erbij, die voor mensen in de school tijdens lestijd kan worden ingezet. Dat is een extra aanvulling op dat andere geld. Dus je kunt eigenlijk die bedragen bij elkaar optellen. Het zijn wel twee regelingen omdat die ene al liep. Dat is even niet anders. Tel het maar op; er is nu een kleine 500 miljoen beschikbaar om hiervoor in te zetten. Dat is fors geld. Wij hebben dat ook voor de komende maanden gedaan, dus het komende cursusjaar kan dat gewoon doorlopen. Ik hoop dat het tot de laatste cent toe op zal gaan, want dan is er echt belangstelling voor en komt het naar ik hoop op de goede plek terecht. Daar gaan wij in ieder geval van uit.

De voorzitter:

Bent u dan aangekomen bij uw laatste onderdeel? Meneer Van Meenen, had u op het vorige punt nog een vraag?

De heer **Van Meenen** (D66):

Op dit punt, precies.

De voorzitter:

Maar dit is dan echt uw laatste interruptie, meneer Van Meenen.

De heer **Van Meenen** (D66):

Dat beloof ik.

De voorzitter:

Want u bent heel veel aan het woord geweest.

De heer **Van Meenen** (D66):

Ja, sorry. Het spijt me. Mijn verontschuldigen.

De voorzitter:

Het spijt hem; hij doet dit anders nooit. Onthoud dit. Dit zijn historische woorden.

De heer **Van Meenen** (D66):

Ik zoek de grenzen op, maar allemaal in het belang van de kindertjes, voorzitter.

De voorzitter:

O. Ik zeg even niks. Een korte interruptie.

De heer **Van Meenen** (D66):

De Minister gaat ervan uit dat het geld met deze subsidieregeling op de goede plek terechtkomt, althans dat hoopt hij. Maar in één sector is dat duidelijk niet het geval. Dat is in het vso. Die hebben nauwelijks subsidie aangevraagd. Dat kan te maken hebben met het feit dat ze denken dat het buiten schooltijd zou moeten. Ik weet het niet. Dat brengt mij op de vraag waarom het per se een subsidieregeling moet zijn. We weten, de Minister weet, het ministerie weet eigenlijk precies waar de scholen zitten met de grootste achterstanden. Het zijn namelijk de scholen die altijd al achterstanden hadden die nu het hardst geraakt worden door corona. Zou het niet verstandiger zijn om het geld gewoon toe te wijzen aan de scholen met de grootste achterstanden?

Minister Slob:

Daar hebben we natuurlijk ook over nagedacht. We kunnen wel werken met die SES-indicaties, maar dat zou echt een versmalling zijn geweest van wat wij hier aan het doen zijn. Het is breder dan alleen deze specifieke scholen. Ik gaf net al aan dat men zeker in de eerste tranche een behoorlijk beroep op deze regeling heeft gedaan. De inspectie gaf aan dat in het vso

zo'n 25% een beroep op de regeling heeft gedaan. Maar we weten ook dat een deel van de vso-scholen onder een groter bestuur valt. Als het bestuur die aanvraag doet, kan het dat verdelen onder de scholen. Ook op die manier kunnen vso-scholen mee profiteren van deze gelden. Daarom vind ik de stelling dat het daar nu allemaal aan voorbijgaat veel te voorbarig. Ik zal het natuurlijk blijven volgen. We zullen daar ook met de vertegenwoordigers van deze scholen over spreken, maar dat is niet het beeld dat ik in ieder geval heb. Ook daar is men heel actief bezig om de goede dingen te doen om de achterstanden weg te werken. Ook de scholen waar het aantal leerlingen met een lage SES niet zo heel groot is, hebben een tijd dichtgezeten. Ook daar zijn er leerlingen die achterstanden hebben. Ik zou het echt een versmalling hebben gevonden als wij ons alleen maar op deze scholen hadden gericht.

Nog één opmerking erbij. Bij de subsidieregeling hoort dat scholen die veel achterstandsleerlingen hebben, voor een dubbel aantal leerlingen geld mochten aanvragen. Dus die hebben zelfs voorrang gehad, ook in de hoeveelheid geld die ze konden krijgen, ten opzichte van die andere scholen. In dat opzicht hebben we ze een streepje voor gegeven met uiteraard in ons achterhoofd dat het geld daar heel erg hard nodig is en wij graag willen dat het daar terecht komt.

De voorzitter:

Mevrouw Westerveld. Dit is de eerste interruptie van mevrouw Westerveld, meneer Van Meenen, of de tweede.

Mevrouw Westerveld (GroenLinks):

Het is stiekem mijn tweede, maar ik probeer het met één vraag af te doen. De heer Van Meenen heeft hier een terecht punt te pakken. We zien ook in heel veel andere sociale regelingen dat juist de mensen die er het meest behoefte aan hebben, er het minst aanspraak op maken. Ik kan me voorstellen dat dat ook zo is voor scholen, dat het op scholen waarvan de schoolbestuurders de weg naar Den Haag goed weten te vinden, over het algemeen wat makkelijker gaat, omdat de leerlingenpopulatie in die zin wat «makkelijker» is. Hoe weet de Minister nou dat er geen scholen zijn met grote groepen die dit geld eigenlijk heel goed kunnen gebruiken, die niet weten dat er een subsidieregeling is? Worden scholen hier actief op gewezen? Hoe kan de Minister garanderen dat de groep die dit het hardst nodig heeft, niet wordt overgeslagen?

Minister Slob:

Op allerlei manieren hebben wij uitgedragen dat dit geld beschikbaar is. Journaals openen er zelfs mee, dus ook via de media is er veel aandacht aan besteed. Daar ben ik blij om, want het is belangrijk dat we dit op een goede manier uitdragen. Alle vertegenwoordigers van het onderwijsveld, ook degenen die zich heel specifiek richten op de scholen die in moeilijke omstandigheden verkeren, ook de Gelijke Kansen Alliantie bijvoorbeeld, worden betrokken bij dit geheel. Inmiddels zijn 50 gemeentes, met name gemeentes waar veel leerlingen met een lage SES zitten, hier actief op gewezen. Die proberen de goede dingen te doen in deze moeilijke tijd. Er zijn zelfs allerlei particuliere organisaties die zich daar actief tegenaan bemoeien, die ook zien dat er geld beschikbaar komt en dat uitdragen. Ik kan nooit garanderen dat iedereen het dus ook gezien heeft, maar als je nu in het onderwijs onder deze moeilijke omstandigheden je werk doet, niet de ontwikkelingen volgt, ook via alle websites die wij hebben, zoals weeropschool.nl, en niet bijhoudt welke regelingen er zijn en wat voor geld er beschikbaar komt, dan is het misschien tijd om in zo'n school even te kijken of die persoon op de goede plek zit, want je mag van bestuurders wel verwachten dat ze dit gewoon volgen.

Dus ik blijf erop wijzen. Gelukkig zijn er weer nieuwe tranches, waar men gebruik van kan maken. Ik zie het als mijn verantwoordelijkheid om dat te

blijven uitdragen. Vandaar dat ik nu ook zo breedspakerig ben, mevrouw de voorzitter, want ik hoop dat mensen meeluisteren en denken: hé! Normaal ben ik heel compact, maar nu gebruik ik even iets meer woorden.

De voorzitter:

Hoor ik de Minister nu zeggen dat hij breedspakig is? Dit debat wordt steeds historischer.

Minister Slob:

Dat is mooi.

De voorzitter:

De heer Van Meenen gaf aan dat hij best wel veel praat en nu zegt de Minister dat hij breedspakig is. Voortschrijdend inzicht.

Minister Slob:

Rond dit onderwerp.

Voorzitter, tot slot nog een paar vragen. Ik heb overigens aangegeven dat die licenties waren doorgetrokken. Dat is niet gebeurd, wel die wifiverbindingen, omdat men natuurlijk gewoon in die scholen aan het werk is.

Maar mocht dat weer aan de orde zijn, dan zullen wij daar uiteraard ook naar kijken. Dat is even een kleine aanvulling op wat ik eerder zei.

De heer Beertema vroeg naar de procedures rond het thuis laten van kinderen. Daar heb ik al een keer in de Kamer, ook plenair, aandacht aan gegeven. Als leerlingen niet op school zijn, dan moet het bevoegd gezag uiteraard met ze in gesprek om te kijken wat de reden is. Een leerplichtambtenaar kan daarbij gevraagd worden. U weet dat ze in deze tijd ook proberen te stimuleren en niet direct met een bonnenboekje gaan zwaaien, maar er kunnen situaties zijn waarin het gewoon niet uit te leggen is en er opgetreden moet worden. Maar wij proberen dat met enige mildheid te doen.

Het is denk ik ook belangrijk om hier... Er is geen vraag over gesteld. Het is misschien ongebruikelijk om een vraag die niet gesteld is, toch te beantwoorden. Dat gaat over de mondkapjes. 1 december gaat die verplichting in. Ook dan geldt weer hetzelfde, namelijk dat een school zijn verantwoordelijkheid daarvoor moet nemen en dat er gesprekken gevoerd moeten worden als leerlingen daar niet aan willen deelnemen. Laten we hopen dat men daar op een goede manier uitkomt. Het is de verantwoordelijkheid van scholen om daar zelf in op te treden, ook als het om sancties gaat. Ik hoop dat men daar in goed overleg met elkaar uitkomt. Dat is belangrijk, want die verplichting hebben we met elkaar afgesproken.

Er is gisteren in een debat hier in de Kamer over de covidwet wat discussie geweest, omdat er wat onrust is in het onderwijs over docenten en mondkapjes, en de vraag of die ook in de klas moeten worden gedragen. In een toelichting bij een aanvullende regeling staat dat het er eigenlijk op neerkomt dat het niet hoeft als een docent op zijn stoel zit, maar dat hij het mondkapje wel op zou moeten hebben als hij door het lokaal gaat lopen, bijvoorbeeld naar het bord. Laat ik heel duidelijk zijn: dat is natuurlijk niet de bedoeling. Dat maakt het werk heel ingewikkeld. Ik ga in gesprek met mijn collega van VWS – hij heeft gisteren aangegeven dat hij met mij in gesprek gaat, dus wij komen elkaar halverwege tegen – om te zorgen dat het volgende op een goede manier helder wordt voor iedereen die in het onderwijs werkt. Als een docent in de klas is, natuurlijk met inachtneming met de 1,5 meter afstand die wij met elkaar hebben afgesproken, hoeft hij geen mondkapje op, maar wel als hij buiten de klas is. Dat spreekt voor zich, net zoals wij ons mondkapje opdoen als wij hier opstaan, ons voortbewegen en ons weegs gaan.

Nog één keer over de handhaving in de school. Dat is een verantwoordelijkheid van de school. Het is niet de bedoeling dat er boa's naar binnengaan of wat dan ook. Die beelden gaan u ook rond. Dat is helemaal niet aan de orde. Het is een schoolverantwoordelijkheid om dat op een goede manier te doen.

Dan heeft de heer – even kijken van wie de vraag was – Heerema iets gevraagd waar ik eigenlijk helemaal niet over hoeft na te denken. Dat ging over sportzalen en alles. Hij heeft terecht weer aandacht gevraagd voor de situaties dat de kleedkamers dicht zijn. Dat gaat vaak over externe locaties. Wij hebben op allerlei manieren gecommuniceerd dat dat niet hoefde, dat ze daarvan uitgezonderd waren, maar er was altijd nog een eigen verantwoordelijkheid van veiligheidsregio's in die zin dat men, als men dat wilde, daarvan af kan wijken. Dat is in een enkele situatie gebeurd. Die situatie is bijna voorbij, want 1 december gaat de covidwet in. Dit is een van de uitzonderingen. De kleedkamers van deze locaties kunnen gewoon open. Dat betekent dat in alle veiligheidsregio's vanaf 1 december onverkort weer dezelfde situatie gaat gelden. Dus nog even geduld. Dinsdag is het 1 december. Het feit dat er toch nog af en toe afwijkingen zijn, is dan verleden tijd. Dat komt door de wet waar u, denk ik, ook steun aan gegeven heeft.

Dan heb ik volgens mij de meeste vragen beantwoord.

Er is nog één vraag die ik in de brief heb beantwoord. Dat ging over de uitvoering van een aantal moties, waaronder de motie-Asscher/Van Weyenberg waarin wordt gevraagd om te kijken of er nog aanvullende afspraken moeten worden gemaakt met de sector. Wij zijn met deze motie in handen met de sector in gesprek gegaan. De sector heeft aangegeven dat er in principe voldoende afspraken zijn gemaakt over de onderwerpen, maar dat er wel nog een slag gemaakt moet worden om alle handreikingen, protocollen, servicedocumenten, noem maar op, praktisch toepasbaar te maken voor de mensen die in de school werkzaam zijn. Daar is men mee aan het werk gegaan. Als u nu op de site kijkt naar al die documenten, ziet u bijna overal updates staan van ergens halverwege november. Dat is overigens altijd al een permanent proces waar we zelf aan werken en waar deze motie nog even een extra duw aan heeft gegeven. Maar ik heb u daar in de brief die ik daarover gestuurd heb, ik dacht op mijn verjaardag, 16 november, over geïnformeerd. Op die dag heb ik een mooie brief gestuurd aan u. Dat is ook de verjaardag van mijn tweelingzus, zoals u weet.

De voorzitter:

En van mevrouw Westerveld.

Minister Slob:

En van mevrouw Westerveld en ook een van mijn ambtenaren. Het is een prachtige dag altijd.

De voorzitter:

En ongetwijfeld van een heleboel andere mensen.

Minister Slob:

Waarschijnlijk, maar deze in het bijzonder.

Voorzitter, volgens mij heb ik de vragen die gesteld zijn beantwoord. Als er een is blijven hangen, dan hoor ik dat graag.

Mevrouw Westerveld (GroenLinks):

Ik had nog een vraag gesteld over het voortgezet speciaal onderwijs. Kan de Minister nog extra afspraken maken over de toename van het aantal tijdelijke contracten enzovoort? Wij weten dat het aantal tijdelijke contracten in het hele onderwijs helaas is gestegen. Ik weet niet de

precieze cijfers van het speciaal onderwijs, maar ik kan me voorstellen dat de vlag er niet beter bij hangt. Nou ja, volgens mij is mijn vraag duidelijk.

Minister Slob:

Daar speelt natuurlijk de discussie over de cao en de inschaling van docenten. U weet dat de sociale partners daarvoor verantwoordelijk zijn. Dat ligt bij hen. Daar zitten wij niet aan tafel. U weet dat ik van mijn kant uit structureel extra geld beschikbaar heb gesteld voor de vso-docenten die in de diplomagerichte stroom van het vso werken. U weet dat er verschillende categorieën zijn. Deze docenten zijn sowieso al in de hoogste schaal van het primair onderwijs ingeschaald en hebben er weer extra geld bij gekregen. Dus van mijn kant heb ik daar echt het een en ander aan gedaan. Als er vervolgstappen gezet moeten worden met betrekking tot de cao's, dan is het echt aan de sociale partners om dat te doen. Maar daar hebben we al eerder met elkaar over gesproken. Er was ook nog een vraag van de heer Van Meenen, die nog steeds in de veronderstelling leeft dat ik ook over de kinderopvang ga. U heeft ooit een keer bij een debat met mij een motie daarover ingediend, maar dat wil niet zeggen dat ik ook ga bewaken of die wordt uitgevoerd. Dan zult u toch echt bij mijn collega van SZW moeten zijn, die overigens vol enthousiasme en met veel inzet zijn taak heeft opgepakt een aantal weken of maanden geleden. Hij zal gaarne bereid zijn om u daar uitleg over te geven. Daar heb ik geen nadere informatie over.

De voorzitter:

Daarmee zijn we gekomen aan het einde van de eerste termijn van de kant van het kabinet. We gaan snel door naar de tweede termijn. De heer Van Meenen.

De heer Van Meenen (D66):

Voorzitter. Ik hoop dat het voor mijn verjaardag – dat is 29 januari; dan word ik 65 – allemaal weer een stuk zonniger en beter is. Het is overigens ook de geboortedag van Anton Tsjechov, voor degenen die het willen weten. Nee, hoor. Ja, het is wel waar, maar het doet verder niet ter zake. Goed. We willen allemaal dat het beter gaat. We zijn er nog lang niet. Er zijn nog zorgen. Die hebben wij uitgebreid gedeeld. Die van mij liggen met name op het gebied van het vso. Het is prachtig dat de Minister dat geld voor elkaar gekregen heeft. Maar hoe krijgen we dat zo goed mogelijk op de plek van bestemming, met name waar de achterstanden het grootst zijn?

Over de examens, eindtoetsen, brede brugklassen, et cetera, komen we in december nog te spreken.

Over de snelsten hebben wij het ook even gehad. Ik begrijp dat er een brief is van het OMT waarin staat dat de snelsten binnen enkele weken gevalideerd zullen zijn. Dan zie ik geen reden meer voor pilots. Dan weten we gewoon dat ze werken en zouden wij ze wat mij betreft ook moeten inzetten op de scholen.

Over een of wellicht meer van deze onderwerpen zou ik een motie willen indienen en daarom vraag ik een VAO aan.

De voorzitter:

Dank. Mevrouw Van den Hul.

Mevrouw Van den Hul (PvdA):

Dank, voorzitter. Op dat laatste punt sluit ik mij graag aan. Wij hebben eerder een motie ingediend over de sneltestcapaciteit. Zodra die inzetbaar is, moeten we niet schromen dat te doen.

Ik had nog twee openstaande vragen. Die heb ik maar even bewaard voor deze termijn. Dat is wel zo praktisch. Misschien heb ik het gemist toen ik even de zaal uit was. Bij voorbaat mijn excuses als dat het geval blijkt te

zijn. Ik had nog een vraag gesteld over onderwijspersoneel in de risicogroep. De AOb had signalen dat die soms door werkgevers onder druk worden gezet om toch naar school te komen. Wat doet de Minister daarmee? Spreekt hij werkgevers daarop aan?

Mijn tweede vraag ging over het welzijn van jongeren. Wij krijgen steeds meer signalen, ook uit peilingen, dat het geestelijk welzijn van jongeren onder druk staat. Dat is heel begrijpelijk. Wij hebben uitgebreid gesproken over jongeren in het hoger onderwijs, maar dat is natuurlijk ook in het funderend onderwijs het geval. Ik had gevraagd of de Minister ook hierover in gesprek is met zijn collega, de Staatssecretaris van VWS.

De voorzitter:

Mevrouw Westerveld.

Mevrouw **Westerveld** (GroenLinks):

Dank, voorzitter. Goed om met elkaar weer dit debat te hebben over onderwijs en corona. Ik gaf in mijn eerste termijn aan dat we ons vooral zorgen maken over de toenemende ongelijkheid. Ik weet dat de Minister die zorgen deelt. Het is goed om daar met elkaar aandacht voor te blijven hebben, want die kloof wordt steeds groter en het maakt uit wie je ouders zijn en of ze je kunnen helpen met huiswerk. Het is goed dat daar blijvende aandacht voor is.

Ik wil de Minister nog wel vragen om in te gaan op het punt van de leerlingen die soms al maanden niet naar school kunnen, bijvoorbeeld vanwege hun gezondheid. JongPIT vraagt daar aandacht voor. Deze leerlingen zijn, los van het feit dat ze niet in de klas aanwezig kunnen zijn, vaak eenzaam omdat ze hun klasgenoten niet meer kunnen zien. Is daar voldoende aandacht voor? Kan de Minister specifiek deze groep bij het onderwijsveld onder de aandacht brengen?

Ik ben ook heel benieuwd naar hoe het verdergaat met ventilatie op scholen. Het is heel vervelend dat dit een halfjaar geleden is aangekaart. Inmiddels zitten we in de winter en krijg ik signalen dat kinderen wordt aangeraden om een extra trui mee te nemen. Volgens mij moeten wij daar vaart in krijgen.

De voorzitter:

Mevrouw... eh, menéér Kwint.

De heer **Kwint** (SP):

Dat kan ik wel hebben, voorzitter. Er blijven bij ons een hoop zorgen, maar niet over de inzet om achterstanden weg te werken. Wij zien aan alle kanten dat er ontzettend veel regelingen zijn en dat er heel erg geprobeerd wordt om de schade zo veel mogelijk beperkt te houden. Daar hebben wij waardering voor. Dat mag ook weleens gezegd worden.

Wij snappen ook heel erg dat alle energie erop gericht is om te voorkomen dat scholen in de toekomst opnieuw moeten sluiten, omdat we aan alle kanten zien dat dat heftige consequenties heeft voor leerlingen. Dan blijft bij ons wel de vraag staan waarom in de routekaart niet duidelijker wordt gemaakt wanneer dit wel een optie wordt, zeker nu je ziet dat de besmettingen qua leeftijdssamenstelling fors aan het veranderen zijn. In tegenstelling tot eerder zien we juist bij jongeren het aantal besmettingen alleen maar toenemen. Maar goed, wij wachten voor nu uiteraard het advies van het OMT, maar ook de examenbrief af. Dat gaat nog ingewikkeld worden, aangezien wij niet zomaar het idee hebben dat het goed zou zijn om bijvoorbeeld de norm voor dat examen automatisch te verlagen. Dat heeft namelijk ook nogal forse consequenties voor het examen.

Ik had nog één vraag. De Minister heeft het uitgebreid gehad over de mogelijkheden die docenten hebben om binnen hun eigen school aan de bel te trekken als een school zich niet aan de regels houdt, bijvoorbeeld

als een school wel ouderavonden of dat soort dingen gaat doen. Ik had specifiek gevraagd of zo'n docent ook buiten de school ergens terecht kan. Mevrouw Van den Hul had het over de onderwijsinspectie, geloof ik. Maar kan je dan ergens terecht als je er binnen je school niet uitkomt, want je zou niet gedwongen moeten worden om nu naar een ouderavond of iets dergelijks te komen, of een teamdag. Volgens mij heb ik verder het antwoord gemist op de vraag over de bonus voor ambtenaren versus de bonus voor onderwijspersoneel.

De voorzitter:

De heer Beertema.

De heer Beertema (PVV):

Voorzitter, heel kort. Dank aan de Minister voor zijn uitgebreide beantwoording. Ik vind het mooi dat die snelst er komt, in een pilot weliswaar, als bepaald is dat die valide is. Laten we hopen dat dat snel kan. Laten we die zo gauw mogelijk breed inzetten. Dat kan veel verlichting bieden. Kan de Minister ons per brief blijven informeren over de ontwikkelingen rond die snelst en over de validering en de inzet daarvan? Wat mij betreft is er wel haast geboden.

Ik deel de zorgen van de Minister over de eindtoets, die in een aantal gevallen niet tot de juiste match gaat leiden met alle ernstige consequenties van dien. Het stelt mij in ieder geval gerust dat de Minister hier oog voor heeft.

Tot zover even, voorzitter.

De voorzitter:

Dank u wel. De heer Heerema.

De heer Rudmer Heerema (VVD):

Voorzitter. Ik heb weinig toe te voegen. Dank voor de beantwoording in eerste termijn. Ik ben erg tevreden met de antwoorden die ik in ieder geval heb gekregen. Ik heb verder eigenlijk niets toe te voegen.

De voorzitter:

Tot slot, de heer Rog.

De heer Rog (CDA):

Dank. Fijn dat die modelbrief van het RIVM wordt aangepast. Dat is belangrijk. Dan het punt van de ventilatie. Ik vind het heel terecht dat de Minister wijst op de verantwoordelijkheid van de sector en de gemeenten, maar ook wij als rijksoverheid hebben daarin een verantwoordelijkheid. En ondertussen staan de leraren wel in ijskoude en niet geventileerde lokalen les te geven. Het blijft heel onbevredigend dat we er kennelijk met elkaar niet in slagen om dit op te lossen. Ik vind dat eigenlijk heel ingewikkeld. Het probleem is niet opgelost. Het geld wordt pas later beschikbaar gesteld. Scholen kunnen er zeker van zijn dat dat geld uiteindelijk voor 30% terugkomt, maar blijven nu op de handen zitten. Ik hoop in ieder geval dat de Minister hier met de onderwijsinspectie echt bovenop zit en dat leraren die aan de bel trekken het vertrouwen kunnen hebben dat zij gehoord worden en dat dat inderdaad kan leiden tot aanwijzingen, zodat schoolbesturen aan de slag gaan. Ik laat het daarbij. Dank u wel.

De voorzitter:

Ik zie dat de Minister meteen kan antwoorden.

Minister Slob:

Voorzitter. Ik dank de Kamer voor de inbreng in tweede termijn. Ik begrijp dat er nog een VAO achteraan gaat komen. We wachten dus nog even af

wat dat gaat opleveren, want dan zal er mogelijk een antwoord niet voldoende zijn geweest. Dan is het ook wel fijn om dat even te weten. Ik kom op de vragen die nog openstaan. Voor de docenten die in een risicogroep zitten, geldt in principe hetzelfde als wanneer er rond leerlingen discussies zijn rond vragen als «wel of niet naar school?» en «wat kan er wel en wat kan er niet?». Ik heb eerder al aangegeven dat het ook gewoon een verantwoordelijkheid is van een school om in gesprek te gaan met docenten en te kijken of men eruit kan komen. Dat is ook niet iets wat je top-down vanuit Den Haag kunt doen, a. omdat het ook hun verantwoordelijkheid en bevoegdheid is, en b. omdat je ook een situatie moet kunnen inschatten. Breder werd ook de vraag gesteld: waar kun je dan terecht als je er in je school niet uitkomt? Veel docenten zijn gelukkig ook vertegenwoordigd. Zij zijn aangesloten bij een vertegenwoordigende instantie. Dat kan een AOb of een CNV Onderwijs zijn, waar men ook zelfs juridische ondersteuning kan krijgen als dat nodig is. Dat gebeurt soms als er arbeidsconflicten zijn. We hebben inmiddels ook het Lerarencollectief, dat ook probeert de docenten op een goede manier te vertegenwoordigen en ook signalen doorgeeft. Ik ben zeer nauw bij hen aangesloten. Wij hebben permanent overleg, ook ambtelijk. Als zij signalen doorkrijgen, hebben zij altijd de mogelijkheid om die door te geven. Neem het voorbeeld dat de heer Kwint aangaf, namelijk dat er toch nog heel veel activiteiten in de school waren. Dat stellen ze bij ons ook aan de orde, met name vanuit het Lerarencollectief. U heeft ook gezien dat ik daar opnieuw aandacht voor heb gevraagd, ook in mijn brieven, ook in de gesprekken die ik heb. Het is ook nodig dat ik die signalen op die manier doorkrijg. Die krijg ik soms ook individueel van docenten. Ook daar zijn contacten mee. We zijn niet helemaal van de wereld weg, dus we ontmoeten ook weleens iemand. De schoolbezoeken zijn wel minder geworden, maar dat proberen we weer digitaal te doen.

Dus het is heel belangrijk. Probeer het natuurlijk eerst op te lossen op de plek waar het gebeurt, waar het hoort. Dat is in de school. Je hebt tot en met medezeggenschapsraden inmiddels heel veel bevoegdheden om daar wat mee te doen. Kom je er niet uit, dan kun je je ook extern vervoegen. Dan komt het soms rechtstreeks bij mij terecht. Maar er kan ook vanuit de ondersteuning van docenten, bijvoorbeeld de AOb of CNV Onderwijs, ondersteuning worden gegeven om te kijken of je er in conflictsituaties uit kan komen. Het is natuurlijk niet fijn als het zo escaleert. Het is veel fijner als het sneller opgelost wordt.

Over het welzijn van jongeren heb ik al iets gezegd. Ik had niet door dat u concreet had gevraagd of ik daar met de Staatssecretaris van VWS over spreek. Dat doe ik wel in combinatie van onderwijs en zorg en de verantwoordelijkheid die wij daarvoor hebben, zoals u dat ook recent hebt gemerkt bij de discussie over passend onderwijs. Het is heel cruciaal voor het welzijn van jongeren dat wij ons in blijven zetten voor het openhouden van de scholen en de mogelijkheid om daarnaartoe te gaan. Als het nodig is, zijn er mentoren op de scholen en is er ondersteunende zorg op scholen. Deze tijd drukt zwaar op hen. Er moeten aanvullende dingen gebeuren. Scholen kijken maximaal, soms ook met schoolmaatschappelijk werk, wat er nodig is. Het is belangrijk dat de netwerken die om de leerlingen heen staan en in en buiten de school aan elkaar verbonden worden, op allerlei manieren in deze tijd goed blijven functioneren.

In de grote steden zijn we daar, zeker ook in de eerste periode, heel intensief bezig mee geweest. U heeft gezien dat dat op een heel mooie manier gebeurde. Dat moeten we volhouden. Ik zal nog een keer aanvullend informeren hoe hij denkt dat dat functioneert, want het is belangrijk om ook die bestuurlijke verbinding te blijven houden. Kwetsbare jongeren en JongPIT. JongPIT is een organisatie waar wij ook veel mee praten. Bij passend onderwijs zijn zij ook betrokken geweest. In aansluiting op wat ik tegen mevrouw Van den Hul zei, kan ik tegen

mevrouw Westerveld zeggen: we blijven die verbindingen in stand houden tot aan het bestuurlijk niveau toe. Want juist in een tijd waarin we zo zwaar onder druk staan, weten we dat deze categorie leerlingen het meest kwetsbaar is en moet onze aandacht daar dus ook bovenmatig naar uitgaan om te zorgen dat zij ook door deze moeilijke tijd heen komen. We moeten ook reëel zijn in die zin dat we niet alle zorgen en onzekerheden kunnen wegnemen. Zolang corona er is, zal dat onverkort aan de orde blijven. Maar ik heb al eens eerder aangegeven, ik dacht ook in deze vergadering, dat er ook in niet-coronatijd ook altijd zorgen zijn. Dat is een beetje inherent aan het leven. Zelfs als je thuisblijft, ben je niet helemaal onkwetsbaar. Dus we zullen daar onverkort aandacht voor moeten blijven houden.

Over ventilatie ben ik, denk ik, duidelijk geweest. Het is vervelend dat het wachten op die regeling van BZK één maand langer duurt, maar dat is geen enkele reden om niet gewoon in beweging te komen, want die verantwoordelijkheid ligt daar. Wij hebben ons maximaal ervoor ingezet. We zijn niet traag, afhoudend of wat dan ook geweest. Nee, er is onverkort aan gewerkt. We gaan daar ook gewoon mee door. Het onderzoek van het ibo is inmiddels gestart, dus ook de volgende stappen zijn al gezet. Het is cruciaal dat degenen die hier primair voor verantwoordelijk zijn, hun verantwoordelijkheid nemen, dat men daarop aangesproken wordt en dat men in beweging komt als dat nog niet gebeurd is. Ik heb het al vaker gezegd: de normen zijn niet anders dan voor coronatijd. Alleen is de druk die er nu, in coronatijd, op staat erg groot. Er is geen enkele reden om in de kou te gaan zitten of wat dan ook. Daar heb ik al duidelijke woorden over gesproken. Daar was de GGD duidelijk over. Daar was ook de commissie die hiernaar gekeken heeft, duidelijk over. Maar er moeten wel maatregelen worden genomen. De handreikingen zijn daarbij zeer behulpzaam om dat op een goede manier te doen.

De heer Kwint kwam terug op de routekaart. We hebben daar eerder over gesproken. U weet dat mijn collega van VWS daar ook op andere plekken in deze Kamer over heeft gesproken. Het is een levend document. Er is nooit uitgesloten dat scholen niet dicht zouden gaan, want dat was de discussie die erachter zat. We hebben alleen aangegeven dat we dat niet generiek willen doen maar dat, als het nodig is, het ook gebeurt. Er zijn twee redenen waarom het kan gebeuren. De eerste is dat de GGD zegt dat de school dicht moet. Dat gebeurt her en der. De tweede is dat de veiligheid niet meer geborgd kan worden doordat er veel leerkrachten uitvallen. Dan is het soms ook even nodig. Liever niet, maar in een enkele situatie gebeurt dat.

De uitwerking van het dicht zijn van scholen op de totale beheersing van het virus, het naar beneden drukken van de R_0 en de herfstvakantie werden genoemd. Ik was daar nog niet op ingegaan, maar dat was precies het moment waarop aanvullende, nieuwe pakketten ingingen. U weet dat de doorwerking daarvan pas twee later komt. Toen was de herfstvakantie afgelopen en werkte het door. Dat kun je ook niet een-op-een linken aan het feit dat de scholen toen dicht waren. Dat zal ongetwijfeld meegewerkt hebben. Uiteindelijk gaat het heel vaak om de mobiliteit. Als men thuiszit en niet naar school of werk gaat, heeft dat een dempende werking op de R_0 -factor. In dat licht moet u zien wat er rond de herfstvakantie is gebeurd. De bonus. Ik heb het even nagevraagd. De situatie is niet anders dan anders. Soms kan er in individuele gevallen binnen de budgetten die er zijn, een extra gratificatie gegeven worden, maar er is geen extra geld beschikbaar gekomen, dat aanvullend op wat er nu is wordt uitgegeven. Overigens, als het om bonussen en onderwijs gaat; kijk ook even terug naar wat we de afgelopen jaren hebben gedaan. Dat waren best mooie bedragen en dan was er nog niet eens sprake van corona.

De heer Beertema had het over de snelsten. Als er nieuwe ontwikkelingen zijn, zullen we u daar uiteraard over informeren.

De heer Rog zei dat we niet op de handen moeten blijven zitten. Het is niet de inspectie die daarop toeziet. We hebben daarvoor andere inspecties, zoals de arboinspectie en dergelijke. Die moeten uiteraard ook gewoon hun werk doen. Ik zal eens even bij hen informeren of zij rond dit onderwerp heel specifiek in de afgelopen periode nog signalen hebben binnengekregen. Die hebben mij in ieder geval nog niet bereikt, ook niet in de bestuurlijke overleggen. Maar dat houden wij natuurlijk in de gaten, mede door u daartoe aangezet.

Voorzitter, dan heb ik volgens mij wel de vragen beantwoord.

De voorzitter:

Ik dank de Minister voor zijn beantwoording in tweede termijn. Daarmee zijn we aan het einde gekomen van dit overleg. De heer Van Meenen heeft een VAO aangevraagd. Dat zal t.z.t. worden ingepland. Ik dank de Minister voor zijn komst naar de Kamer, de ambtenaren, mijn collega's en de medewerkers van de Kamer.

Sluiting 15.48 uur.